

บทที่ 3

บทบาทและความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในระบอบอำนาจนิยม

3.1 การปรากฏตัวของผู้นำท้องถิ่นอีสานในเวทีการเมืองระดับชาติ

ภายหลังจากปฏิบัติการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สำเร็จลง พระยามโนปกรณนิติธาดาได้รับการคัดเลือกจากคณะราษฎรให้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการราษฎร หรือนายกรัฐมนตรี เป็นคนแรกของระบอบใหม่ โดยการเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ เนื่องจากพระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎรไม่ยอมรับตำแหน่งดังกล่าว (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2533 : 138) พระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อแรกก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งมีอายุ 48 ปี จัดได้ว่าเป็นนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงมากในยุคสมัยนั้น โดย "เป็นผู้มีความรู้ในวิชากฎหมายเป็นอย่างดี เป็นอาจารย์สอนกฎหมายที่บรรดาศิษย์ฟังพอใจในคำสอน และเป็นผู้พิพากษาที่ยึดมั่นในความยุติธรรมและซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่..." (อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกโทพระยามโนปกรณนิติธาดา 4 เมษายน 2492 อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ 2535:212) การที่คณะราษฎรตัดสินใจเลือกพระยามโนปกรณนิติธาดานั้นเหตุผลส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่ต้องการจะประนีประนอมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระยามโนปกรณนิติธาดานั้นมีความใกล้ชิดกับผู้นำในระบอบเก่า นอกจากนี้แล้วยังมีภรรยาเป็นนางสนองพระโอษฐ์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี (เกียรติชัย พงษ์พานิช 2514 : 143)

อย่างไรก็ตามความพยายามประนีประนอมของทั้งสองฝ่ายเริ่มสั่นคลอนขึ้น เมื่อพระยามโนปกรณนิติธาดาได้กระทำการ "รัฐประหาร โดยพระราชกฤษฎีกา 1 เมษายน พ.ศ. 2476" โดยรัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกาใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา เหลือใช้เพียง 18 มาตรา ซึ่งล้วนแต่เป็นมาตรา ที่ไม่มีความสำคัญทั้งสิ้น อันได้แก่ มาตราที่ 1, 3, 4, 5, 7, 8, 11, 12-15, 53-60 กล่าวคือ พระราชกฤษฎีกาฉบับดังกล่าวนี้ให้ขบสภาผู้แทนราษฎรและให้คณะรัฐมนตรีหายไปด้วย คงเหลือมาตราที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ หน้าที่ของชนชาวสยาม และหมวดที่ว่าด้วยศาล นั้นหมายความว่าเจตนารมณ์ของคณะราษฎรในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้แทบไม่มีผลในทางปฏิบัติ การสถาปนาระบอบใหม่ที่มีหลักการพื้นฐานอิงอยู่กับระบอบประชาธิปไตย ตะวันตกต้องหยุดชะงักลง การที่รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาทำเช่นนั้น เนื่องจากไม่พอใจการกลับเข้าประเทศของนายปรีดี พนมยงค์ โดยสภาผู้แทนราษฎรได้สอบถามนายปรีดี พนมยงค์กรณีที่ถูกกล่าวหาในประเด็นเค้า

โครงการเศรษฐกิจมีแล้วให้คำรับรองว่าไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ การกระทำดังกล่าวของพระยามโน
ปกรณนิติธาดาทำให้คณะราษฎรที่นำโดยพระยาพหลพลพยุหเสนาไม่สามารถที่จะยอมรับได้ จึง
กระทำการยึดอำนาจคืนจากรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2476
(ดู ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ 2534) และพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นับเป็นการก้าวขึ้นมาบริหารประเทศของคณะราษฎรอย่างแท้จริง

การประนีประนอมของทั้งสองฝ่ายมาถึงจุดสิ้นสุดเมื่อเกิดกบฏบวรเดชขึ้นในระหว่างวันที่
11-23 ตุลาคม พ.ศ. 2476 โดยการนำของสมเด็จพระองค์เจ้าบวรเดช ในนาม "คณะกู้บ้านกู้เมือง"
ไม่พอใจรัฐบาลคณะราษฎรที่ปล่อยให้ นายถวัลย์ ฤทธิเดช เลขานุการสมาคมกรรมการร่างฟ้องพระ
บาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในข้อหาหมิ่นประมาท ฝ่ายกบฏถือว่าเป็นการกระทำที่หมิ่นพระ
บรมเดชานุภาพ นอกจากนี้ในช่วงเวลานั้น เจ้านายและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงจะได้รับการก้าวร้าว เสียด
สีทางหน้าหนังสือพิมพ์อยู่ตลอดเวลาจนมีการ โฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์
ตลอดจนการเดินทางกลับจากต่างประเทศของนายปรีดี พนมยงค์ หลังกรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจ โดย
สภาผู้แทนราษฎร ได้ลงมติรับรองว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ทำให้ฝ่ายกบฏเกรงว่ารัฐบาลคณะราษฎรจะนำ
ประเทศไปสู่การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ การสู้รบได้ดำเนินไปเป็นเวลาเกือบสองสัปดาห์ ในที่
สุดรัฐบาลคณะราษฎรได้ดำเนินการปราบปรามกบฏได้สำเร็จ เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้สั่นคลอน
บรรยากาศของการประนีประนอมระหว่างผู้นำระบอบเก่ากับผู้นำระบอบใหม่ และมาถึงจุดแตกหัก
เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศสละพระราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.
2477

บรรยากาศของการเมืองเริ่มมีความตึงเครียดขึ้นเมื่อรัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ขึ้น ตามรัฐธรรมนูญฉบับถาวร วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 บท
บัญญัติได้กำหนดให้มีสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 มา
จากการแต่งตั้งในสัดส่วนที่เท่ากัน คือ 78 คน ในด้านของบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทั้ง 2 ประเภท
นั้นจะมีอำนาจหน้าที่เท่าเทียมกัน โดยการเลือกตั้งได้จัดให้มีขึ้นในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476
นับเป็นครั้งแรกที่ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ ถูกดึงให้เข้ามาสู่หน่วยการเมืองเดียวกัน (ธำรงศักดิ์
เพชรเลิศอนันต์ บทนำ ใน พายัพ โรจวิภาค 2534:23) ในแง่ของวิธีการเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งทาง
อ้อมโดยให้ราษฎรเลือกผู้แทนตำบลก่อน แล้วจึงให้ผู้แทนตำบลไปเลือกผู้แทนราษฎรอีกต่อหนึ่ง
ผลการเลือกตั้งทั่วประเทศปรากฏว่ามีผู้มีสิทธิ 1,773,532 คน จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้ง
หมด 4,278,231 คน คิดเป็นร้อยละ 41.45 (กระทรวงมหาดไทย รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้

แทนราษฎร เล่ม 1 :78)

สำหรับภาคอีสานนั้น การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนราษฎรทั้งหมด 19 คน จากทั่วประเทศ 78 คน คิดเป็นร้อยละ 24 ภูมิหลังของผู้แทนราษฎรรุ่นแรกของภาคอีสานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เคยอยู่ในระบบราชการมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นข้าหลวง ผู้พิพากษา นายทหาร นายอำเภอ ครู หรือถ้าไม่เคยรับราชการมาก่อน ก็จะประกอบอาชีพเป็นทนายความ และมีบ้างที่ประกอบอาชีพค้าขายและเป็นนักหนังสือพิมพ์ ผู้ได้รับการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นคนในท้องถิ่นอีสานเอง และมีบางส่วนที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้านายท้องถิ่นอีสาน คือกลุ่มคนจากตระกูลอาญาสี่(คือตำแหน่งผู้ปกครองเก่า ได้

รายชื่อผู้แทนราษฎรภาคอีสานทั้ง 14 จังหวัด มีดังนี้

1. รองอำมาตย์เอก หลวงพิพัฒน์ พลการ (กระจ่าง วิโรจน์เพชร) ขอนแก่น
 2. หลวงนาถนิติธาดา (เคลือบ บุศยนาถ) ชัยภูมิ
 3. นายนาวาโทพระศรการวิจิตร (ช้อย ชลทรัพย์) นครพนม
 4. นายพันเอกพระยาเสนาภิมุข (แสง เตมิยาจล) นครราชสีมา
 5. นายสนิท เจริญรัฐ นครราชสีมา
 6. นายพันตรี หลวงศักดิ์ธรรมาการ (นาก ปิตะเสน) บุรีรัมย์
 7. พระสารคามคณาภิบาล มหาสารคาม
 8. นายทองม้วน อัดถากร มหาสารคาม
 9. นายพันตรีพระไพศาลเวชกรรม (สวาสดี โสมเกษตสิน) ร้อยเอ็ด
 10. จำนายสิบขุนเสนาสัสดี ร้อยเอ็ด
 11. นายบุญมา เสริฐศรี เลย
 12. ขุนพิเคราะห์คดี (อินทร์ อินตะนัย) ขุขันธ์
 13. หลวงวรนิติปริษา (วรดี พรหมสาขา ณ สกลนคร) สกลนคร
 14. ขุนรักษัรชฎากร (จาย ไมยรัตน์) สุรินทร์
 15. ขุนวรสิษฐ์ คุรุณเวทย์ (นารถ อินทุสมิต) หนองคาย
 16. ขุนรักษานาคร (กลิ่ง เพาพทิต) อุบลราชธานี
 17. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ อุบลราชธานี
 18. นายเลียง ไชยกาล อุบลราชธานี
 19. นายเนย สุจิมา อุบลราชธานี
- [(2) สร.0201.35/4 รายชื่อ สส.2476]

แก่เจ้าเมือง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร) เนื่องจากตระกูลใหญ่ๆเหล่านี้มีลูกหลานจำนวนมาก เพียงชั่ว 3 อายุคนเกิดวงศ์วานว่านเครือ ทั้งญาติสายตรง ญาติลูกพี่ลูกน้อง ญาติเกี่ยวดวงทางการสมรสจำนวนกว่า 100 ตระกูล ซึ่งเป็นธรรมเนียมของอีสานที่มีการนับญาติกันอย่างกว้างขวาง จึงไม่แปลกที่คนในตระกูลเก่าแก่จะได้รับคัดเลือกตั้งเสมอ การดำเนินบทบาทของผู้แทนราษฎรรุ่นแรกนั้นมีความกระตือรือร้นเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้คณะราษฎรจะพยายามแต่งตั้งคนของตนเข้าไปเป็นผู้แทนราษฎรประเภท 2 อย่างไรก็ตามความประสงค์ของคณะราษฎรดังกล่าวนั้นไม่อาจสัมฤทธิ์ผลได้เต็มที่นัก เนื่องจากได้มีผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 บางส่วนได้อาศัยกลไกทางการเมืองด้านรัฐสภาที่พอมืออยู่บ้างทัดทานการใช้อำนาจรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจ การเมือง ของรัฐบาล และพยายามผลักดันให้รัฐบาลหันมาสนใจท้องถิ่นรอบนอกให้มากยิ่งขึ้น บุคคลดังกล่าวคือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานี การดำเนินบทบาททางการเมืองของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นั้นเป็นไปอย่างอิสระไม่ได้ตกอยู่ในอาณัติของรัฐบาลแต่อย่างใด

นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2452 ในตระกูลคหบดีของจังหวัด เป็นบุตรคนที่ 3 ของนายชู และนางหอม นิลรัตน์ นายทองอินทร์ มีสายสกุลที่เกี่ยวข้องทางมารดาและบิดาถึงนามสกุล คือ ภูริพัฒน์, ขัมภรัตน์, วุฒุนามส, ปรีสพันธ์, บุญประสิทธิ์, จันทบุเกษา, หิรัญภักดี, ราชพัตร, พิชัยประสิทธิ์, ศรีพิทักษ์, ปทุมเรียง ซึ่งปัจจัยทางด้านเครือญาติดังกล่าวนับเป็นปัจจัยสำคัญในการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งติดต่อกันหลายสมัยของนายทองอินทร์ ต่อมา นายทองอินทร์ ได้สมรสกับเจ้าศิริบังอร แห่งตระกูลจำปาศักดิ์ มีบุตรด้วยกัน 10 คน นายทองอินทร์ จบชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนประจำจังหวัดชื่อ "เบญจมะหาราช" หลังจากนั้นได้เข้ามาศึกษาต่อที่ "สวนกุหลาบวิทยาลัย" จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 หลังจากนั้นได้สอบประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ได้ ชีวิตการทำงานของนายทองอินทร์ เริ่มต้นด้วยการเป็นครูที่โรงเรียนเดิมของตนคือ โรงเรียนเบญจมะหาราช จนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "รองอำมาตย์ตรี" และเลื่อนขึ้นเป็นครูใหญ่ หลังจากได้เนติบัญญัติสยามในปี พ.ศ. 2473 แล้ว ได้โอนไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยรับราชการเป็นนายอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี และนายอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม อันเป็นตำแหน่งสุดท้ายก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรรุ่นแรกในปี พ.ศ. 2476 (พินยา ภูวนะศิริ 2533: 11, ประวัติครุ 2536: 69-78)

จากประวัติของนายทองอินทร์ ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายทองอินทร์ มีประสบการณ์ในการรับราชการมาหลายแห่งในภาคอีสาน บ่อสามารถเปรียบเทียบสภาพของชนบทรอบนอกกับเมืองหลวงในแง่ของความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

แปลงในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจซึ่งได้เปิดโอกาสทางการเมืองให้กับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นต่างๆ ได้เข้ามาสมัครเป็นผู้แทนราษฎร นายทองอินทร์ จึงไม่รีรอแต่อย่างใดที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ กล่าวได้ว่าแรงผลักดันทางการเมือง ในการก้าวเข้ามามีบทบาทในเวทีการเมืองระดับชาติ ก็คือความคิดท้องถิ่นนิยม(regionalism) เนื่องมาจากการได้พบเห็นความล้มเหลวของชนบทอีสาน ทั้งนี้ นายทองอินทร์ มีความเชื่อว่า การดำเนินบทบาทสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรน่าจะเป็นหนทางที่จะสร้างความก้าวหน้าให้กับส่วนรวมได้ (พีรยา คุ้มณะศิริ 2533 :66) ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2476 จะเปิดโอกาสให้คนทุกชนชั้นได้ลงสมัครรับเลือกตั้งได้ก็ตาม แต่คนที่ลงสมัครแล้วมี "โอกาส" ได้รับชัยชนะย่อมต้องมีคุณสมบัติบางประการซึ่งเป็นคุณสมบัติส่วนตัวของนักการเมืองแต่ละคน ในที่นี้จะพิจารณาถึงคุณสมบัติของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์

สถานะทางสังคมของภาคอีสาน มีการแบ่งสถานะลดหลั่นกันลงมา ข้าราชการจะเป็นวิชาชีพที่ได้รับการนับหน้าถือตาอันมาก นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์เคยรับราชการในตำแหน่ง "ครู" และ "นักปกครอง" มาก่อน ย่อมเป็นที่รักใคร่ นับถือของราษฎรไม่น้อย นอกจากนั้นแล้วนายทองอินทร์ ยังเคยประกอบอาชีพเป็นทนายความ (อรอินทร์ ภูมิพัฒน์ 2533 : 45) ย่อมมีลูกความที่รักใคร่ นับถือกันเป็นจำนวนมาก และการที่นายทองอินทร์มีญาติที่เกี่ยวข้องกันทางสายมารดา-บิดาถึง 10 นามสกุล ทั้งหมดนี้คือปัจจัยสำคัญในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองและเป็นปัจจัยอันนำมาซึ่งชัยชนะ ในการเลือกตั้งของนายทองอินทร์

บทบาทของนายทองอินทร์ในช่วงแรกเริ่มของระบอบรัฐธรรมนูญนั้น (2476-2480) กล่าวได้ว่า นายทองอินทร์ ได้ดำเนินบทบาทเป็น "ผู้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างจริงจัง" (Keyes 1967:32) ทั้งนี้เนื่องมาจากรากฐานการมองปัญหาที่แตกต่างกันของนายทองอินทร์ และบรรดาผู้นำรัฐบาล กล่าวคือนายทองอินทร์ เคยใช้ชีวิตทั้งในเมืองหลวงและในชนบทรอบนอก ในขณะที่ผู้นำรัฐบาลส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ใช้ชีวิตในเมืองหลวงมาโดยตลอด ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามที่จะเร่งพัฒนากองทัพและให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศ แต่นายทองอินทร์ ได้ดำเนินบทบาทเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจชนบทรอบนอกให้มากขึ้น โดยการตั้งกระทู้ถามรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ และกระทู้ที่สร้างชื่อเสียงให้กับนายทองอินทร์ ก็คือ กระทู้เรื่องทางหลวงในภาคอีสาน ซึ่งส่วนหนึ่งของคำอภิปรายได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเมืองหลวงกับภาคอีสานโดยการเปรียบเทียบถึงการเป็นลูกเมียหลวงกับลูกเมียน้อย (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 9 / 2476 สามัญ:390-392) ดังคำอภิปรายของเขาในสภาผู้แทนราษฎรความว่า

“ทางหลวงสายจากจังหวัดอุบลราชธานี ผ่านอำเภอขุขันธ์ถึงอำเภอเขมราฐ ยาว 2,4000 เส้นสายหนึ่ง สายจากจังหวัดอุบลผ่านอำเภอม่วงสามสิบอำเภอบุ่ง ถึงอำเภอมุกดาหาร ยาว 4,100 เส้นสายหนึ่ง สายจากจังหวัดอุบลผ่านอำเภอเขื่องใน ลัมพุก ขะโสธร ถึงจังหวัดร้อยเอ็ด ยาวราว 7,000 เส้น สายหนึ่ง นับว่าเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญทีเดียว มีประชาชนสัญจรไปมา มาก มีการค้าขายติดต่อสินค้าทั้งของป่าและของประเทศ ส่งไปจำหน่ายมาก สินค้าของประเทศจากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดนครพนม จังหวัดท่าแขก และสุวรรณเขตต์ ของฝรั่งเศส ส่งไปจำหน่ายโดยเส้นทางสายเหล่านี้ไม่น้อย แต่ทางทั้ง 3 สายนี้คงใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ราวปีหนึ่ง 6 เดือนแล้วก็ซงกไป สินค้าที่ทำไปจำหน่ายทางส่วนนั้น จึงมีราคาแพง บางอย่างเกือบเท่าตัว ราคาในกรุงเทพฯ ก็มี การขนส่งลำบากด้วยประการต่างๆ และเสียค่าใช้จ่ายมาก ถนนเป็นทางคมนาคมที่สำคัญ และอาจช่วยเศรษฐกิจของชาติได้ดี แต่ทางเหล่านี้ไม่ได้ถูกบำรุง ไม่ได้ได้รับความเอาใจใส่ เหลียวแลแม้จนกระทั่งเดี๋ยวนี้...ดูราษฎรทางภาคนี้อาภัพเป็นลูกเมียน้อยเสียเหลือเกิน แต่เรามองดูหัวเมืองปักษ์ใต้ฝ่ายเหนือแล้ว ถนนหนทางได้รับการบำรุงและสร้างขึ้น ต่างกันนัก และอีกประการหนึ่ง หัวเมืองไม่ได้รับการบำรุงอย่างใดเลย ปล่อยตามธรรมชาติ แต่มองคฤมณฑลชั้นใน โดยเฉพาะพระนคร จะเห็นว่าถูกบำรุงฟุ่มเฟือยในเมื่อเทียบกัน ข้อนี้ราษฎรหัวเมืองได้พร่ำร้องมานานหนักหนาแล้ว...

พิจารณาคำอภิปรายดังกล่าวของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ จะเห็นได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ปัญหาของท้องถิ่นอีสานถูกหยิบยกนำมาอภิปรายในเวทีสาธารณะ โดยปัญหาของภาคอีสานได้ถูกกดทับไว้ภายใต้ระบอบการปกครองที่รวมศูนย์การตัดสินใจอย่างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน กล่าวได้ว่าความรู้สึกว่าภาคอีสานถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเหลียวแลจากส่วนกลางนั้นเป็นความรู้สึกร่วมของผู้แทนราษฎรภาคอีสานทุกคนดังที่สะท้อนให้เห็นได้จากการอภิปรายของผู้แทนราษฎรภาคอีสานในช่วงนั้น ดังที่สนิท เจริญรัฐ ผู้แทนราษฎรจากนครราชสีมา ได้ตอบข้อสงสัยของพระยาพลพลพยุหเสนาว่า เพราะเหตุใดผู้แทนราษฎรอีสานจึงได้ลุกขึ้นอภิปรายในสภาอย่างรุนแรงนัก โดยสนิทได้ตอบว่า

“...เพราะราษฎรในภาคอีสานนั้นมีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ไม่ได้รับความดูแลช่วยเหลือของรัฐตามสมควร การประกอบอาชีพก็ต้องต่อสู้กับธรรมชาติอันโหดร้ายไปตามฤดูกาลต่างๆ การส่งเสริมต่างๆ ที่รัฐควรทำได้บ้างอย่างเช่น การชลประทานและการขนส่ง ก็ไม่ได้ทำให้ แล้วจะไม่ให้พวกผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานรุ่นแรกส่งเสียงเอ็ดอึง

“ไปทิ้งสภาอย่างไรได้” (สนธิ เจริญรัฐ 2507: 150-151 ชีคเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

ความรู้สึกดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ไม่ห่างไกลจากความเป็นจริงนัก เนื่องจากรัฐบาลเองก็ไม่ได้สนใจภาคอีสานอย่างจริงจังเท่าใดนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการที่รัฐบาลไม่รู้ถึงสภาพความเป็นไปของภาคอีสานเลยแม้แต่น้อย จะเห็นได้จากการออกพระราชบัญญัติและกฎหมายต่างๆ ที่ขัดกับสภาพความเป็นอยู่ของคนอีสาน เช่นพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พ.ศ. 2481 ซึ่งได้กระทบกระเทือนกับความเป็นอยู่ของคนอีสานเป็นอันมาก เนื่องจากคนอีสานนิยมหาของป่ามาบริโภคเป็นอาหารรับประทาน ร่วมกับ “ข้าวเหนียว” ซึ่งใส่เถ้าข้าวไว้บริโภคตลอดปี และการหาของป่าก็เป็นอาชีพรองของราษฎรในภาคอีสาน การที่รัฐบาลออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้ผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานรู้สึกว่รัฐบาลออกกฎหมายที่ขัดขวางอาชีพตามธรรมชาติของราษฎรภาคอีสาน และเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนผู้ได้รับสัมปทานตัดไม้ และผูกขาดการเก็บของป่า (เฉลิมเกียรติ ภาวะเวช 2540: 5-6)

ความรู้สึกว่าภาคอีสานไม่ได้รับการเหลียวแลจากรัฐบาลเท่าที่ควรนั้นนับเป็นส่วนหนึ่งที่เราความรู้สึกท้องถิ่นนิยม (regionalism) ของผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานให้รุนแรงกว่าผู้แทนราษฎรจากภาคอื่น อย่างไรก็ตามผู้แทนราษฎรอีสานบางส่วนนั้นมีแนวโน้มที่จะหันไปให้การสนับสนุนรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้แทนราษฎรที่มีภูมิลำเนาจากการเป็นขุนนางท้องถิ่น และยึดติดกับวัฒนธรรมข้าราชการค่อนข้างมาก ทำให้มีแนวคิดเน้นหนักไปในด้านอนุรักษนิยม ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงต้องมาจากคำริของรัฐบาล และมองบทบาทของผู้แทนราษฎรว่ามีหน้าที่เพียงให้คำปรึกษากับรัฐบาลเท่านั้น เช่นหลวงนาถนิติธาดา (ชัยภูมิ) หลวงวรรณดิปริชา (สกลนคร) ฯลฯ (พิริยา คุ้มณะศิริ 2533 : 54-55) กล่าวได้ว่าการดำเนินบทบาททางการเมืองของผู้แทนราษฎรประเภทนี้ไม่ได้ส่งผลสะท้อนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลแต่อย่างใด เนื่องจากผู้แทนราษฎรประเภทนี้มีแนวโน้มที่จะคล้อยตามรัฐบาลเสมอ ซึ่งแตกต่างไปจากนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ที่มองบทบาทของผู้แทนราษฎรว่าต้องมีหน้าที่ในการตรวจสอบ และควบคุมรัฐบาลดังที่นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ได้อภิปรายในสภาเอาไว้ว่า

“...สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหาได้ขึ้นตรงต่อรัฐบาลไม่ แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ควบคุมตรวจสอบรัฐบาล...แม้ข้าพเจ้าจะเป็นคนบ้านนอกก็ดี แต่ก็รู้สึกว่ได้รับเกียรติยศอย่างยิ่งที่ได้มาอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรแห่งนี้...”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 สามัญ พ.ศ.2477 ชีคเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

ดังนั้นจึงพบว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์จึงมีแนวโน้มไปในทางที่คัดค้านการดำเนินนโยบายของรัฐบาลมาตลอด เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับ “ส่วนกลาง” มากกว่าชนบทรอบนอก การเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าวนี้สร้างชื่อเสียงให้กับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์มากจนกระทั่งได้รับการกล่าวขานว่าเป็น “นายโรงเอกแห่งรัฐสภา” (วิเทศกรณีย์ 2521: 451) นอกจากนี้แล้วบทบาทของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ในสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกนี้เท่ากับเป็นการจุดประเด็นเรื่อง “ปัญหาของภาคอีสาน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาท้องถิ่น ให้เวทีสาธารณะระดับชาติได้รับทราบ อย่างไรก็ตามรัฐบาลก็ยังไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าวมากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากกระแสของการสร้างชาติที่เน้นหนักไปในทางชาตินิยม โดยการให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศและเร่งสร้างเสริมแสนยานุภาพของกองทัพกำลังเป็นกระแสหลักที่แพร่หลายในสังคมประเทศต่างๆ ในช่วงเวลานั้น ถึงแม้ว่ารัฐบาลมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับท้องถิ่นบ้าง แต่ก็ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากที่รัฐบาลได้จัดให้ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดต่างๆ มาบรรยายออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลในหัวข้อเกี่ยวกับประวัติและความเป็นอยู่ของราษฎรในจังหวัดต่างๆ (ดู ปาฐกถาของผู้แทนราษฎร เรื่อง สภาพของจังหวัดต่างๆ 2478) แต่ความสนใจดังกล่าวก็ค่อยๆ ลดลงไปเรื่อยๆ จนหายไปในที่สุด อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวดังกล่าวของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์นั้นก็ได้สร้างปัญหาให้กับรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ทำให้นายกรัฐมนตรีต้องลาออกหลายครั้ง ซึ่งเหตุผลส่วนหนึ่งอธิบายได้จากบุคลิกภาพของพระยาพหลพลพยุหเสนาเองว่าเป็นผู้ที่มีบุคลิกแบบประชาธิปไตยอยู่ค่อนข้างมาก ดังจะเห็นได้จากการเลือกที่จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมากกว่าที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร จนทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นแรกที่มาจากการเลือกตั้งสามารถอยู่จนครบวาระได้ และนับเป็นสภาผู้แทนราษฎรเพียงชุดเดียวเท่านั้นที่อยู่ครบวาระ

3.2 การรวมกลุ่มของผู้นำท้องถิ่นอีสาน

เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรต้องสิ้นสุดลงตามวาระในเดือนธันวาคม พ.ศ.2480 รัฐบาลได้จัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ การเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นการเลือกตั้งที่เปิดโอกาสให้ราษฎรได้เลือกตั้งผู้แทนราษฎรของตนได้โดยตรงเป็นครั้งแรก โดยถือจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง มีผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ 91 คน ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกหน้าใหม่ (สยามนิกร 18 พฤศจิกายน 2480) ยกเว้นนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์และนายเลียง ไชยกาล “แนวร่วมคนสำคัญ” ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เท่านั้น

การเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นในการรวมกลุ่มของผู้นำท้องถิ่นอีสาน โดยนายทองอินทร์ได้หันไปรวมกลุ่มกับสมาชิกที่เพิ่งเข้ามาใหม่ ในลักษณะของ “กลุ่มการเมือง” สมาชิกที่เข้ามาสมทบใหม่มีนายเตียง ศิริขันธ์(สกลนคร) นายจำลอง ดาวเรือง(มหาสารคาม) นายถวิล อุดล (ร้อยเอ็ด) ทั้งหมดมีภูมิหลัง แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ใกล้เคียงกัน ดังจะชี้ให้เห็นประวัติของบุคคลเหล่านี้

นายเตียง ศิริขันธ์ เป็นบุตรของนายบุคคี ศิริขันธ์กับนางข้อย ศิริขันธ์ บิดาของนายเตียงมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนนิเทศพาณิชย์ เป็นนักธุรกิจที่มีคนนับหน้าถือตาเป็นจำนวนมากในจังหวัดสกลนคร โดยเป็นพ่อค้าผู้นำที่คุมกองเกวียนส่งออกไปขายต่างจังหวัด และซื้อของจากต่างจังหวัดเข้ามาขายในเมือง ผู้นำหรือกัปตันของกองเกวียนที่ดูแลผลประโยชน์ ความเรียบร้อยและความปลอดภัยนี้เรียกเป็นภาษาอีสานว่า “นายฮ้อย” ตระกูลศิริขันธ์นับว่าเป็นตระกูลที่มีชื่อเสียงและมีฐานะดีตระกูลหนึ่งในจังหวัดสกลนคร นอกเหนือจากตระกูลวงศ์กาฬสินธุ์และตระกูลพรหมสาขาณ สกลนคร ประวัติการศึกษาของนายเตียงนั้นได้เข้ารับการศึกษาชั้นต้นที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล จังหวัดสกลนครและชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ที่โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล จังหวัดอุดรธานี หลังจากนั้นได้ไปศึกษาที่โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศจนได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม(ป.ป)แล้วจึงมาศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนจบประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม(ป.ม)ในปี 2473 หลังจบการศึกษาเริ่มเข้ารับราชการครูที่โรงเรียนอุดรพิทยานุกูลซึ่งในช่วงนี้นายเตียงถูกจับกุมในข้อหาคอมมิวนิสต์พร้อมกับเพื่อนครูอีก 2 คน คือ นายฉวง เอี่ยมศิลาและนายปิ่น แก้วมดขี้ แต่ศาลได้ยกฟ้องนายเตียงและนายปิ่น ส่วนนายฉวง เอี่ยมศิลาถูกตัดสินจำคุก 1 ปี(หัด ดาวเรือง 2508:6-7, วิสุทธิ์ บุญยกุล ในสุพจน์ ดำนตระกูล 2540:72-78, วิสุทธิ์ บุญยกุล สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2542)

นายเตียงจัดได้ว่าเป็นนักคิดนักเขียนคนหนึ่ง ผลงานของนายเตียงได้แก่คู่มือครู ซึ่งเขียนร่วมกับนายสหัส กาญจพิงคะและหัวใจปฏิวัติฝรั่งเศส(2477) ซึ่งเป็นงานแปลร่วมกับนายจรัส สุขุมวัฒนะ ภายหลังจากที่คิดความเรื่องคอมมิวนิสต์นายเตียงได้หันมาทำหนังสือพิมพ์อยู่พักหนึ่ง สิ่งที่สะท้อนให้เห็นความคิดเสรีนิยมของนายเตียงในช่วงก่อนที่จะเข้ามาเป็นผู้แทนราษฎรก็คือบทความที่เข้าได้เขียนลงหนังสือพิมพ์เพื่อเรียกร้องให้ราษฎรสยามทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน สามารถรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองได้ และมีเสรีภาพในการพิมพ์และการโฆษณา ความว่า

“...ข้าพเจ้าเป็นคนไทย ข้าพเจ้าเป็นไทแก่ตนเอง ข้าพเจ้าเป็นราษฎรไทย ราษฎรชาวสยาม ทั้งข้าพเจ้าต้องการให้ทุกคน บนพื้นภูมิภาคอันเป็นสยามประเทศนี้ เป็นราษฎรเสมอหน้ากันหมดปราศจากความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ความเป็นราษฎรจึงเป็นอุดมคติที่ข้าพเจ้าบูชาอีกอันหนึ่ง...”(เสรีราษฎร 1,1(9 กรกฎาคม 2479) : 4)

นอกจากนี้ นายเตียงยังได้ย้ำให้เห็นถึงความไม่เห็นด้วยกับลัทธิเผด็จการที่ทั้งปวงโดยเขาได้เขียนเอาไว้ว่า

“...“เสรีราษฎร”เอากำเนิดมาในสถานใดอย่างไร? เสรีราษฎรกำลังปรากฏโฉมหน้าในชุมนุมชนที่มีความเลื่อมใสในประชาธิปไตย – ประชาธิปไตยแท้ไม่มีกระพี่เจือปน – เกิดมาในดินแดนที่ได้สร้างเสรีภาพแก่การพูด, การโฆษณา, การแสดงความเห็นอันสอดคล้องกับต้องกับทำนองคลองธรรม เสรีราษฎรเอากำเนิดมาในเมื่อชาวสยามกำลังเงี้ยวโศดสดับข่าวการอำนาจ “เสรีภาพแห่งหนังสือพิมพ์” เสรีราษฎรจะบำเพ็ญตนให้สมชื่อจะไม่ยอมคดอยู่ในกรงเล็บแห่งลัทธิใดๆ ที่ตัดสิทธิเหยียบย่ำอิสระของประชาชน เสรีราษฎรจะไม่ยอมให้ตนเองเข้าเกลือกกลั้วกับลัทธิเผด็จการใดอันชื้อแย่งเอาอำนาจสูงสุดทั้งสามไปเสียจากชุมชน เพราะเสรีราษฎรทราบชัดว่า ถ้าประชาชนมนุษย์ต้องมีระเบียบอันดีแล้ว ระเบียบนั้นต้องมาจากข้อบังคับหรือบทบัญญัติที่ประชาชนเห็นชอบด้วยกัน มิใช่เพียงแต่ความเห็นดีเห็นชอบที่ไหล่ออกมาจากมันสมองภายในกระโหลกศีรษะของคนเดียว และแล้วก็เริ่มบีบบังคับหัวใจของชุมชน, แน่นนอนเสรีราษฎร มิได้เจาะจงปะทะกับลัทธิใดๆ เพราะลัทธิใดๆก็ตาม หรือพรรคใดๆก็ตาม ย่อมดีด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไม่มีการบีบบังคับหัวใจกัน...”(เสรีราษฎร 1,1(9 กรกฎาคม 2479) : 100)

ในกรณีวุฒิการศึกษาของนายเตียงนั้นมักอ้างกันต่อๆมาว่าจบการศึกษาเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง แต่จากการสัมภาษณ์นายวิสุทธิ บุญขกุลนั้น ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่สนิทสนมกับนายเตียงนั้น (สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2542) พบว่า “ความจริงครูเตียงไม่ได้จบธรรมศาสตร์บัณฑิต แต่เคยลงทะเบียนเรียนไว้และไปสอบเพียงแคปีเดียว เนื่องจากไม่มีเวลา” นายเตียงได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่ออายุ 28 ปี

ทางด้านนายถวิล อุดลนั้นตามประวัติเกิดเมื่อพ.ศ.2452 ในครอบครัวพ่อค้าที่มีฐานะดี กว้างขวางทั้งในจังหวัดร้อยเอ็ดและนครราชสีมา จบการศึกษาระดับต้นที่โรงเรียนประจำมณฑล

(ร้อยเอ็ดวิทยาลัย) แล้วเข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย จังหวัดพระนคร จนจบเนติบัณฑิตสยามรุ่นเดียวกับนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ในปี พ.ศ.2473 จากนั้นได้ประกอบอาชีพทนายความว่าความทั้งในกรุงเทพฯและอุบล ต่อมาได้เข้าในระบบราชการโดยเข้ารับราชการในกรมราชทัณฑ์ และเมื่อสอบบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งหัวหน้าที่ปรึกษาการเทศบาลได้ในพ.ศ.2477 นายถวิลได้โอนไปเป็นผู้ตรวจราชการเทศบาลที่จังหวัดอุบลราชธานี (หัด ดาวเรือง 2508:396-404)

ส่วนนายจำลอง ดาวเรือง กล่าวได้ว่ามีพื้นฐานทางด้านครอบครัวค่อนข้างดียกกว่าคนอื่น ดังนั้นประสบการณ์ชีวิตจึงค่อนข้างหลากหลายมาก นายจำลองเกิดเมื่อ พ.ศ.2453 ที่บ้านจัวบา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคามในครอบครัวชาวนาระดับล่าง โดยได้รับการอุดหนุนทางการศึกษามาเป็นระยะตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก จนจบการศึกษาชั้นต้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นได้เข้ามาเรียนช่างกลที่พระนครอยู่ 6 เดือน แล้วกลับไปทำงานกับหลวงพิศิษฐ์เกษมสวัสดิ์หรือเจ๊กหยงหนี ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการรถโดยสารระหว่างจังหวัดร้อยเอ็ด-อุบล กาฬสินธุ์-บ้านไผ่ แต่เนื่องจากขณะนั้นอยู่ในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ประกอบด้วยความเป็นคนนิสัยใจกว้างขวางทำให้กิจการขาดทุนจนต้องขยับเลิกกิจการไป แต่ก็ยังคงรับจ้างขับรถให้พ่อค้าใหญ่ทางอำเภอพิบูลมังสาหารแทน อยู่ได้ระยะหนึ่งจึงข้ามไปชกมวยหาเงินตามงานวัดที่นครจำปาศักดิ์ จนได้รู้จักกับเจ้าราชคนัย (น้อย) บุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ ภายหลังได้สมัครเป็นครูประชาบาลพร้อมกับเตรียมสอบชุดครูประโยคประถม(ป.ป) ด้วย และได้ร่วมกับเพื่อนครูเปิดอบรมชุดวิชาครูและได้เข้าร่วมแข่งขันได้วาทีจนได้รางวัลชนะเลิศ ทำให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั้งจังหวัด นายจำลองเป็นผู้แทนครั้งแรกเมื่ออายุ 27 ปี(หัด ดาวเรือง 2508:108-185, วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร 2534:184-185)

จะเห็นได้ว่าผู้นำท้องถิ่นอีสานทั้ง 4 คนนั้นเริ่มเป็นผู้แทนราษฎรเมื่ออายุยังอยู่ในช่วงวัยหนุ่ม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นวัยที่กระตือรือร้นในการทำงานสูง อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ร้อยรัดให้บุคคลทั้ง 4 คนนั้นรวมกลุ่มกันเคลื่อนไหวทางการเมืองนั้นก็คือความคิดท้องถิ่นนิยม (regionalism) โดยบุคคลเหล่านี้ต้องการผลักดันให้ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นได้รับการปกป้องมากขึ้น อย่างไรก็ตามผลประโยชน์ดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อระบอบการเมืองการปกครองนั้นเป็นระบอบการเมืองที่เป็น “เสรีนิยม” นั่นคือเป็นระบอบการเมืองที่เปิดกว้างให้กลุ่มการเมืองต่างๆ ได้เข้ามาแข่งขันกันตามกติกาทางการเมือง มีการอนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้โดยเสรี นอกจากนี้แล้วบุคคลดังกล่าวนี้ยังตระหนักถึงข้อจำกัดในการดำรงตนอย่างเป็นเอกเทศในสภาผู้แทนราษฎรของคณนั้นไม่มีทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้เลย ดังจะเห็นได้จากการพยายามช่วยกันหาเสียงภายหลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ยุบสภาเมื่อปีพ.ศ.2480 โดยการส่งจดหมายถึงราษฎรในท้องถิ่น

เชิญชวนให้เลือกสมาชิกในกลุ่ม เช่น จดหมายของนายทองอินทร์ เขียนถึงราษฎรจังหวัดมหาสารคาม เชิญชวนให้เลือกนายจำลอง ดาวเรืองความว่า

“...ข้าพเจ้าและเพื่อนสมาชิกหลายจังหวัดได้ร่วมมือ ร่วมความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำงานเพื่อรักษาผลประโยชน์ของท่านพี่น้องทุกๆทาง...ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่ได้อุทิศตนเพื่อประเทศชาติ แต่ว่ากิจการของสภาเรานั้น เราจำเป็นต้องมีพวก มีผู้ร่วมความคิดเห็น เราจึงจะมีเสียงเข้มแข็งในสภา

ฉะนั้นการเลือกตั้งครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอชักชวนท่านพี่น้องทั้งหลายว่า ควรเลือกนายจำลอง ดาวเรืองเป็นผู้แทนของท่านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้ร่วมกันดำเนินงาน ซึ่งได้สร้างโครงการไว้ให้สำเร็จลุล่วงไป อันจะนำความสมบูรณ์พูนสุขมาสู่ประเทศชาติ...”

และจดหมายของนายทองอินทร์ที่เขียนถึงชาวสกลนครให้เลือกนายเตียง ศิริขันธ์เพราะ “...ข้าพเจ้าและนายเตียงเป็นสหายร่วมกันในสภาผู้แทนราษฎร เราต้องอาศัยกันในการกระทำการทุกอย่างทั้งในสภาและนอกสภา เราเป็นห่วงและผูกพันกันมาก เมื่อเราต้องจากกันไปเช่นนี้ เราจึงมีความเสียใจ เพราะงานชิ้นใหญ่ที่เราได้ร่วมกันมาตั้งแต่ต้นยังคาราคาซังอยู่ หากท่านเห็นว่าเราควรจะทำกรณีนี้อต่อไป ก็ขอให้ความช่วยเหลือแก่เรา โดยเลือกเอาคนที่เรารักกัน ร่วมกัน ขอมอดและขอมตายร่วมกัน การทำงานใหญ่เช่นในสภานี้ ถ้าไม่มีเพื่อนร่วมใจที่ได้เลือกเฟ้นแล้ว งานจะสำเร็จลุล่วงไปไม่ได้เลย...”(ขีดเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

อันที่จริงก่อนหน้านี้ กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานก็ได้ตระหนักถึงข้อจำกัดในการดำเนินบทบาทในสภาอย่างเป็นทางการของแต่ละคนว่าไม่สามารถก่อให้เกิดแรงผลักดันทั้งข้อคัดค้านและข้อเสนอต่อรัฐบาลอย่างจริงจังได้ นอกจากการรวมกลุ่มกันทำงานเป็นทีมเพื่อแบ่งหน้าที่กันทำ ดังที่ขณะที่นายทองอินทร์ได้กล่าวไว้เมื่อครั้งคัดค้านร่างพระราชบัญญัติงบประมาณของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาว่า

“...มีสมาชิกผู้หนึ่งกล่าวว่า การที่สมาชิกอภิปรายขัดกัน ในรายละเอียดนั้นข้อนี้สมาชิกที่กล่าวก็โยนบาปมาให้แก่สมาชิกที่ค้านงบประมาณเช่นเดียวกัน ข้อนี้ถ้าเราได้ระลึกลถึงทางการเมืองปัจจุบันแล้ว บาปนั้นควรจะตกอยู่แก่รัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่อนุญาตให้เรา

ตั้งคณะกรรมการเมืองขึ้นได้ เมื่อไม่อนุญาตเช่นนั้นการที่สมาชิกจะได้รับความคิดเห็นกันว่าเราจะเอาอย่างไร เราก็รวมกันไม่ได้ แล้วทุกคนก็เป็นวันแมนส์ปาร์ตี (One man's party) แล้วความคิดเห็นย่อมจะขัดกันเป็นธรรมดา...”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร: ครั้งที่ 18/2480 14 กุมภาพันธ์ 2480 จดเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

และนายเตียงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรัฐธรรมนูญ โดยมีหลักการสำคัญคือ “เพื่อเป็นบันไดขั้นต้นที่จะฝึกฝนวิธีก่อตั้งพรรคการเมือง” ด้วยเห็นว่าการมีพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรัฐธรรมนูญนั้น “เป็นการป้องกัน ถึงไม่ป้องกันก็กีดขวางความเกิดของพรรคการเมือง”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร:ครั้งที่ 8/2481) ซึ่งสภาได้รับหลักการด้วยคะแนนเสียง 59:56 นี้เป็นเค้าร่างของการพยายามที่จะก่อให้เกิดพรรคการเมืองขึ้นของบรรดาผู้นำท้องถิ่นอีสาน

จะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานมีการรวมกลุ่มกันดำเนินบทบาททางการเมืองเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มได้มองบทบาทของผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ตรวจสอบควบคุมรัฐบาล ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่จะรองรับความชอบธรรมของรัฐบาลดังนั้น สมาชิกในกลุ่มจึงเป็นผู้แทนที่ค่อนข้างให้ความสำคัญกับการทำหน้าที่ในสภาเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากใบปลิวหาเสียงของนายจำลอง ดาวเรืองดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้าขอเรียนความสัตย์จริงต่อท่านพี่น้องทั้งหลายเพื่อทราบไว้ว่า งานที่ข้าพเจ้าได้จัดทำไว้แล้วนั้นเป็นอย่างไร นับแต่ข้าพเจ้าได้เข้ามาเป็นส.ส.ซึ่งได้เข้าประชุมเพียง 2 สมัย สมัยแรก 31 ครั้ง สมัยหลัง 21 ครั้ง รวม 2 สมัย 52 ครั้ง ในการประชุม 52 ครั้งนี้ ข้าพเจ้ามีโอกาสได้พูดถึง 34 ครั้ง ในจำนวนสมาชิกทั้งหมด 182 คน ซึ่งเป็นองค์พยานสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่า แม้ข้าพเจ้าจะยังไม่ถึงกับเด่นที่สุดในสภา ก็ยังสามารถที่จะทำให้สมาชิกสภาส่วนมากรู้จักข้าพเจ้าเป็นอย่างดี...กระทั่ที่ข้าพเจ้าตั้งถามคณะรัฐบาลใน 2 สมัยประชุม มีจำนวน 67 กระทั่ ในจำนวนกระทั่ทั้งหมด 654 กระทั่ โดยมากที่ซักถามและซักไ้ซักก็เกี่ยวกับเรื่องภาษีอากร นโยบายการศึกษา สิทธิระหว่างครรัฐบาลกับครุประชาบาล นโยบายเศรษฐกิจและการค้า นโยบายการศาลและวิธีที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนโดยทั่วถึง กับวิจารณ์ถึงการใช้งรงงานกรรมกร ร่ำร้องถึงความยากจนโอดครวญของกรรมกร...”(จดเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

หรือแถลงการณ์ของนายเตียง ศิริขันธ์ เรื่องขุบสภาความว่า “...ท่านจะเอาใคร ท่านจะเอาผู้ที่ยอมรับรัฐบาลเสมอหรือจะเอาผู้ที่คัดค้านรัฐบาลเพื่อราษฎร ถ้าจะเอาคนยอมรับรัฐบาลท่านอย่าเลือกเอาข้าพเจ้า แต่ถ้าท่านต้องการคนสู้ คนชน คนคัดค้านเพื่อท่าน ท่านจงเลือกเอาข้าพเจ้า”(ขีดเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย) หรือทัศนะของนายทองอินทร์ที่มองบทบาทผู้แทนราษฎรว่าต้อง “...เป็นผู้แทนที่เข้มแข็ง คัดค้านรัฐบาลเพื่อราษฎร”(ขีดเส้นใต้เป็นของผู้วิจัย)

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการหาเสียงของผู้แทนราษฎรสมัยนั้นเท่าที่มีหลักฐานสืบค้นได้ จากใบปลิวหาเสียงของผู้สมัครผู้แทนราษฎรสมัยนั้น มีลักษณะร่วมอยู่ประการหนึ่งคือ การพยายามแสดงให้ราษฎรเห็นว่าตนเองได้ทำหน้าที่อะไรบ้างในสภาชุดที่แล้ว ในกรณีที่ เป็นผู้แทนเก่า หรือถ้าเป็นผู้แทนใหม่ก็จะพยายามให้คำมั่นสัญญาว่าหากคนได้เป็นผู้แทนแล้วจะทำอะไรบ้างให้ราษฎรในพื้นที่เลือกตั้งของตนเอง ตัวอย่างเช่นนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ผู้สมัครจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้สัญญาหลายประการรวมถึงการช่วยเหลือในเรื่องส่วนตัว เช่น “...จะเป็นธุระฝากบุตรหลานท่านที่จะไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ และจะช่วยเหลือให้ความสะดวกแก่ทุกท่านเมื่อไปกรุงเทพฯ...” (ศิลปวัฒนธรรม) และใบปลิวของนายทัน พรหมมัทธีกุลผู้สมัครที่จังหวัดบุรีรัมย์ อดีตผู้แทนเก่าที่สรุปงานในสภา 6 เดือนไว้ว่า “...ให้ช่วยเหลือชาวบ้านที่น้ำท่วม ชาวอำเภอพุทไธสง นางรอง เปิดสะพานกั้นน้ำ ลำสะเทอดและลำน้ำมูล...”

สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องสะท้อนความมุ่งหวังที่ราษฎรที่มีต่อผู้แทนราษฎรของตน เสกสรรค์ ประเสริฐกุลได้ชี้ให้เห็นอย่างน่าสนใจว่า ระบบประชาธิปไตยเป็นหลักการที่นำเข้ามาจากตะวันตก ดังนั้นจึงต้องผจญกับโครงสร้างการเมืองการปกครองดั้งเดิมของไทยที่เป็นระบบศักดินาอันมีพื้นฐานอยู่บนระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นการเข้าไปหาเสียงของผู้แทนราษฎร จึงพบกับ “...เสียงเรียกร้องจากชาวบ้านให้นักการเมืองเข้าไปอุปถัมภ์คำจูน ซึ่ง “...สามารถสืบสาวย้อนกลับไปได้ถึงเสียงไพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งระบอบมุลนายถูกยกเลิก...”(เสกสรรค์ ประเสริฐกุล 2537:10)

อย่างไรก็ตามการที่ราษฎรในท้องถิ่นมีความมุ่งหวังที่จะให้ผู้แทนราษฎรได้ช่วยเหลือตนเอง ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากปัญหาในท้องถิ่นของราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน ดังจะเห็นได้จากกระทู้ถามที่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานได้ตั้งคำถามต่อรัฐบาล จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่ากระทู้ถามดังกล่าวนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของความเดือดร้อนของราษฎรในพื้นที่เลือกตั้งของตนเอง

การรวมกลุ่มของผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นมีการจัดโครงสร้างในการทำงานโดยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ทำหน้าที่เสมือนหัวหน้าพรรค นายเตียง ศิริขันธ์ทำหน้าที่เป็นเสนาธิการรับผิดชอบในการวางแผนการต่างๆ นายถวิล อุดลเป็นเลขานุการ และนายจำลอง ดาวเรืองเป็นประชาสัมพันธ์ (หัด ดาวเรือง 2508 : 154) จะเห็นได้ว่าการจัดโครงสร้างดังกล่าวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นเป็นไปแบบหลวมๆ เท่านั้น แต่ก็มีลักษณะบางประการของการเป็นพรรคการเมืองอยู่ กล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในช่วงรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นยุทธศาสตร์(strategy)ของกลุ่มเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มสามารถเข้าไปมีบทบาทโดยตรงในระบบการเมืองได้โดยอาศัยอำนาจหน้าที่อันเกิดจากการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้นเป้าหมายของการกระทำร่วม(collective action)จึงเป็นไปในระดับที่ต้องการให้รัฐบาลปรับเปลี่ยนนโยบายทางการเมืองเท่านั้น เนื่องจากระบอบการเมืองยังเปิดกว้างให้กับกลุ่มได้เข้าไปมีบทบาทโดยตรงได้ การเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานที่ส่งผลต่อเสถียรภาพรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนามากที่สุดคือการ

3.3 ระบอบอำนาจนิยม : การก่อตัวและผลสะท้อนทางการเมือง

ภายหลังจากการลาออกของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเลือกจอมพล ป.พิบูลสงครามให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กล่าวได้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่เป็นผลผลิตของการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยอันเนื่องมาจากการเร่งปฏิรูปการปกครองประเทศให้ทันสมัยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเปิดโอกาสให้สามัญชนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเงื่อนไขทางการศึกษานี้เองได้ส่งผลให้สามัญชนจำนวนหนึ่งใช้เป็นหนทางในการผลักดันตนเองให้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำ ในที่นี้จึงจะขอกกล่าวถึงประวัติของบุคคลผู้นี้เสียก่อน

จอมพล ป.พิบูลสงคราม เดิมชื่อแปลก ชิตตะสังคะ เกิดเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2440 ที่จังหวัดนนทบุรี ในครอบครัวเกษตรกร จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยเมื่อพ.ศ.2458 จากนั้นได้เข้าเรียนในโรงเรียนเสนาธิการทหารจนถึง พ.ศ.2467 หลังจากนั้นได้รับทุนไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศสเป็นเวลา 3 ปี และได้เข้าร่วมเป็นผู้ออกการคนหนึ่งของคณะราษฎร หลังการปฏิวัติสยามได้รับตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารปืนใหญ่ และร่วมคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา จอมพล ป.พิบูลสงครามเริ่มมีความโดดเด่นเมื่อเข้าร่วมการรัฐประหารล้มรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2476 และการมีบทบาทสำคัญในการปราบปรามกบฏบวร

เดชทำให้จอมพล ป.พิบูลสงครามก้าวขึ้นมาเป็นนายทหารที่มีความสำคัญรองจากพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาโดยได้ดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก ตั้งแต่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2476 และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหมเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2477 (สุชาติ ยิ้มประเสริฐ 2534 : 22 – 23)

จากประสบการณ์ที่จอมพล ป.พิบูลสงครามได้รับในช่วงแรกเริ่มของระบอบรัฐธรรมนูญ ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงครามตระหนักดีว่า ระบอบใหม่ยังไม่มีความมั่นคงเท่าที่ควร ต้องเผชิญกับ “การคุกคามจากกลุ่มขุนนางเก่า การต่อต้านจากพวกนิคมเจ้า และการคัดค้านในสภาผู้แทนราษฎร”(Chamvit Kasetsiri 1974:27-28) ด้วยเหตุนี้ระบอบรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรพยายามสถาปนาจึงแปรเปลี่ยนไปสู่ระบอบอำนาจนิคมที่มีนายทหารเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ถึงแม้ว่าในด้านหนึ่งระบอบนี้จะเปิดโอกาสให้กับการมีสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่ก็ต้องเป็นสภาที่สามารถเข้าไปแทรกแซงได้ ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ด้วยการดำเนินการกวาดล้างปรีภัยทางการเมือง โดยการตั้งศาลพิเศษขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีนักโทษการเมืองโดยเฉพาะบุคคลสำคัญที่ถูกจับกุมเช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร (พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ พระโอรสในรัชกาลที่ 5) นายร้อยโท ณ เณร ตาละลักษณ (ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร) พระราชญาติรักษา(ผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาคร) นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศิลป์ หนึ่งในสมาชิกผู้ก่อการ เนรเทศพันเอกพระยาทรงสุรเดชออกนอกประเทศ จนกระทั่งเสียชีวิตในภายหลังที่ประเทศกัมพูชา ศาลพิเศษที่รัฐบาลได้ตั้งขึ้นได้พิพากษาลงโทษประหารชีวิต 18 ราย และอีก 23 รายถูกจำคุกตลอดชีวิต(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2538 : 170-171 และดู สุรพันธ์ บุญมานพ 2521)

นอกจากนี้แล้วยังได้พยายามลดทอนเกียรติภูมิของผู้นำในระบอบเก่า โดยการฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ.2482 จนศาลสั่งอายัดทรัพย์สินของพระองค์ที่มีในประเทศไว้ รวมทั้งการงดจ่ายเงินรายปีให้กับเจ้านายจำนวน 22 พระองค์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2538:178) พร้อมกันนั้นก็ได้ทำทากระบอบเก่าในทางสัญลักษณ์ โดยการเน้นความสำคัญของ “ผู้นำ” ให้มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฉายรูปของจอมพล ป.พิบูลสงครามในโรงภาพยนตร์ การใช้สัญลักษณ์ตราไก่มาแทนที่ตราครุฑของสถาบันพระมหากษัตริย์ และการให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญถึงขนาดชูขึ้นมาเป็นอีกหนึ่งสถาบันหลักของสังคมไทยนอกเหนือจากสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการเน้นความสำคัญของรัฐธรรมนูญเป็นการเน้นเพียง “รูปแบบ” ไม่เช่นนั้นแล้วสถาบันรัฐธรรมนูญอาจจะมีคามมั่นคงและยาวนานในสังคมการเมืองไทยมากกว่านี้ การเน้นความสำคัญของรัฐธรรมนูญโดยวิธีการให้นักเรียนท่องจำรัฐธรรมนูญให้ขึ้นใจ หรือการตั้ง

การให้จำลองรัฐธรรมนูญไปประจำจังหวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสักการะ และการจัดสร้างอนุสาวรีย์ที่เน้นความสำคัญของรัฐธรรมนูญ เช่น อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย กล่าวได้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ใช้สัญลักษณ์ทางการเมืองลดทอนคุณค่าและความสำคัญของระบอบเก่า(ดู มานิตย์ นวลละออ 2540:61-95)

รัฐบาลยังได้อาศัยอุดมการณ์ชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบาย ภายใต้คำแนะนำของที่ปรึกษาคนสำคัญคือหลวงวิจิตรวาทการ รัฐบาลได้อาศัยคนจีนเป็นเป้าหมายในการดำเนินการชาตินิยมทางเศรษฐกิจ โดยการเข้าไปจำกัดบทบาทในการดำเนินธุรกิจของคนจีน แล้วพยายามผลักดันให้คนไทยเข้าไปดำเนินการแทน ส่วนธุรกิจขนาดใหญ่ที่คนไทยยังไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้ รัฐบาลก็จะเข้าไปดำเนินการเอง เช่นจัดตั้งบริษัทจำกัด (2483) ให้กรมสรรพสามิตถือหุ้นร้อยละ 51 และผูกขาดสินค้าสรรพสามิต บริษัทข้าวไทย (2481) ทำการผูกขาดการซื้อ การสีและการส่งออกข้าว มีกระทรวงการคลังและกระทรวงเศรษฐกิจถือหุ้น จัดตั้งบริษัทยางไทยจำกัด (2484) กระทรวงเศรษฐกิจถือหุ้นร้อยละ 50 ร่วมกับบริษัทญี่ปุ่น บริษัทเกลือไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด(2482) ผูกขาดการรับซื้อและขายพืชผลสินค้าการเกษตรและจำหน่ายเครื่องอุปโภค บริโภค บริษัทเดินเรือไทย จำกัด(2483) และบริษัทเรือลำเลียงจำกัด(2486) ดำเนินการจัดตั้งทางด้านพาณิชย์นาวี (พาณิชย์รวมศิลป์ 25xx)

รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามยังได้ดำเนินการอีกหลายอย่างหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการรณรงค์สร้างวัฒนธรรมใหม่ภายใต้ข้ออ้างว่ากำลังนำสังคมก้าวเข้าไปสู่ความเป็น “อารยะ” ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนชื่อจาก “สยาม” เป็น “ไทย” การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่ จากวันที่ 13 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคมตามแบบสากล โดยการออกประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ ดังต่อไปนี้

รัฐนิยมฉบับที่ 1(24 มิถุนายน พ.ศ.2482) เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติ

รัฐนิยมฉบับที่ 2 (5 กรกฎาคม พ.ศ.2482) เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

รัฐนิยมฉบับที่ 3 (2 สิงหาคม พ.ศ.2482) เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย

รัฐนิยมฉบับที่ 4 (23 กันยายน พ.ศ.2482) เรื่องการเคารพเพลงชาติ ธงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี

รัฐนิยมฉบับที่ 5 (1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482) เรื่องการให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

รัฐนิยมฉบับที่ 6 (10 ธันวาคม พ.ศ.2482) เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ

รัฐนิยมฉบับที่ 7 (21 มีนาคม พ.ศ.2482) เรื่องชักชวนชาวไทยให้ร่วมกันสร้างชาติ

รัฐนิยมฉบับที่ 8 (1 เมษายน พ.ศ.2483) เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
 รัฐนิยมฉบับที่ 9 (24 มิถุนายน พ.ศ.2483) เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง
 รัฐนิยมฉบับที่ 10 (15 มกราคม พ.ศ.2484) เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
 รัฐนิยมฉบับที่ 11 (8 กันยายน พ.ศ.2484) เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
 รัฐนิยมฉบับที่ 12 (25 มกราคม พ.ศ.2485) เรื่องการช่วยเหลือ คุ้มครองเด็ก คนชรา หรือ
 คนทุพพลภาพ (รอง ศยามานนท์ 2521:110-119)

นอกจากนี้แล้วจอมพล ป.พิบูลสงครามยังได้อาศัยกลไกของรัฐทางด้านอุดมการณ์คือ
 วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล(ดู
 สุวิมล พลจันทร์ 2533)และใช้บทเพลงและบทละครของกรมศิลปากรโดยหลวงวิจิตรวาทการ เช่น
 เลือดสุพรรณ,เจ้าหญิงแสนหวี,น่านเจ้า ฯลฯ ละครเหล่านี้ปรากฏว่าได้รับความนิยมจากประชาชน
 เป็นอย่างสูงและได้ปลูกเร้าความรู้สึกชาตินิยมในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง จนนำไปสู่การเรียก
 ร้องดินแดนอินโดจีนจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ.2483 ส่งผลให้เกิดปฏิวัติของจอมพล ป.พิบูลสงครามขึ้น
 สูงสุดสูงสุดในช่วงนี้ กระทั่งได้รับการเลื่อนยศจากนายพลตรีเป็นจอมพลของ 3 เหล่าทัพ และได้รับ
 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าพร้อมด้วยสายสร้อยทองคำ ซึ่งยังไม่เคยมี
 สามัญชนคนใดเคยได้รับมาก่อน(กัตัญญกตเวทีแค่ ๔พณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม 2507:2)

ถ้าหากพิจารณาการดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลแล้วจะพบว่ามึระดับของความเข้มข้น
 ของการใช้อำนาจแตกต่างกัน ในช่วงแรกการดำเนินการต่างๆจะเป็นแบบชักนำ โน้มน้าวใจให้
 ประชาชนคล้อยตาม จนเกิดการตื่นตัวในหมู่ประชาชน (แถมสุข นุ่มนนท์ 2522:137) การดำเนินการ
 ดังกล่าวนี้นี้ได้รับการอธิบายว่าเป็นการนำเอาอุดมการณ์ชาตินิยมมาอธิบายเรื่องการสร้างชาติ โดยอยู่
 ในกรอบของประชาธิปไตย (สุวิมล พลจันทร์ 2531:101-105) ดังจะเห็นได้จากการที่จอมพล ป.พิบูล
 สงครามให้ความสำคัญกับสภาผู้แทนราษฎร โดยการเข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง ทำให้เกิดผล
 กระทบในแง่จิตวิทยาที่คือเกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคมว่าสังคมไทยกำลังก้าวไปสู่ความ
 เป็น “อารยะ”(เฉลิมเกียรติ ผิวนวล 2526:58) อย่างไรก็ตามรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามยังคง
 ให้ความสำคัญกับการป้องกันประเทศโดยการเร่งพัฒนากองทัพให้ทันสมัย

การดำเนินการของจอมพล ป.พิบูลสงครามเริ่มมีความเข้มข้นในแง่ของการใช้อำนาจ
 หลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น เมื่อปีพ.ศ.2485 การดำเนินนโยบายหลัง
 จากนี้ของรัฐบาลจึงมีลักษณะของการยึดติดกับตัว “ผู้นำ” อันมีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นศูนย์

กลาง (สุวิมล พลจันทร์ 2531:101-105) จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ 6 ที่ออกประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ.2485 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย มาตรการดังกล่าวนี้ของรัฐบาลนำไปสู่ความไม่พอใจของประชาชนที่เห็นว่ารัฐบาลเข้ามายุ่งเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวมากเกินไป จนทำให้กระแสความนิยมในตัวจอมพล ป.พิบูลสงครามลดลงไปมาก นอกจากนี้ความสัมพันธ์ของรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎรก็ไม่ค่อยดีนัก ส่งผลให้ผู้นำท้องถิ่นอีสานอาศัยกระแสดังกล่าวแสวงหา “แนวร่วมทางการเมือง” โดยการชักลึงไททางรัฐสภาเคลื่อนไหวล้มล้างรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ในที่สุด

3.4 การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในระบอบอำนาจนิยม: การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์และยุทธวิธีทางการเมือง

การเลือกตั้งภายหลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ยุบสภาอันเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้น ได้จัดให้มีขึ้นในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 นับเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 3 วิธีการเลือกตั้งใช้วิธีการแบ่งเขต และมีผู้แทนราษฎรได้ 91 คนเท่ากับการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว (บัญชา แก้วเกตุทอง ม.ป.ป.: 80) ผลของการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่ากลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานได้รับการเลือกตั้งอย่างพร้อมเพรียงกันอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีแต่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานก็ได้ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองไปในทิศทางที่เป็นฝ่ายค้านรัฐบาลเหมือนเดิม เพียงแต่ว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองในสมัยระบอบรัฐธรรมนูญนี้จะเต็มไปด้วยความยากลำบากมากกว่าเดิมเนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะให้การสนับสนุนจอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องจากการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลนั้นได้สร้างความรู้สึกร่วมกันทั่วประเทศกำลังก้าวไปสู่ยุคใหม่อันเป็นยุคแห่งความเจริญก้าวหน้า นอกจากนี้แล้วการที่รัฐบาลมีนโยบายกวาดล้างปรปักษ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตามการที่รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ.2481 เพื่อจัดการกับปรปักษ์ทางการเมือง กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานก็ได้คัดค้านการดำเนินนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลโดยนายจำลอง ดาวเรือง ได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านการออกพระราชบัญญัติดังกล่าวของรัฐบาล โดยนายจำลอง ดาวเรือง ได้อภิปรายว่า

“ยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะใช้พระราชบัญญัตินี้ เพราะอำนาจของกรรมการมีน้ำหนักมาก ศาลธรรมดาที่มีอยู่แล้ว ซึ่งพิจารณาลงโทษได้ทุกอย่าง ศาลควรให้จำเลยมีทางต่อสู้ อย่างชาวสะอาด เพราะจำเลยอาจเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ก็ได้ แต่ด้วยความอิจฉาริษยา หรือ

ความมั่งร้ายเสียคดีของผู้อื่น ทำให้ต้องถูกกล่าวหาเป็นจำเลย...ในแง่ของความยุติธรรม และประชาธิปไตยไม่จำเป็นต้องมีศาลพิเศษ...”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2/2481 สามัญ: 90)

อย่างไรก็ตามการคัดค้านของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นไม่เป็นผล เพราะเมื่อนายจำลอง ดาวเรืองเสนอให้มีการลงคะแนนลับ ผลปรากฏว่าสภาธิบดีการด้วยคะแนน 101 ต่อ 39 คะแนน และหลังจากนั้นรัฐบาลได้เสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้รวดเดียวทั้งวาระ 2-3 และในที่สุดร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ผ่านสภาไปด้วยคะแนนเสียง 96 ต่อ 6 คะแนน

การคัดค้านของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานไม่มีผลสะท้อนคลอนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเท่าใดนัก ส่วนหนึ่งอาจอธิบายได้จากการที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเลือกที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ ทำให้การคัดค้านของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานซึ่งมีสมาชิกจำกัด ต้องพ่ายแพ้ไปด้วยคะแนนเสียงที่น้อยกว่าเสมอไม่ว่าจะเป็นการคัดค้านร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ของรัฐบาลที่ให้ดำเนินกับฝ่ายบริหารค่อนข้างมาก(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร:ครั้งที่ 5/2483(วิสามัญ) 28 พฤศจิกายน 2483) นอกจากนี้แล้วการเสนอร่างพระราชบัญญัติต่างๆ ของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานก็ไม่สามารถผ่านการเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรไปได้ เช่นร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ (ฉบับที่ 2) และร่างพระราชบัญญัติการขายยา (ฉบับที่ 2) ของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์

นอกจากนี้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานยังเป็นกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่คัดค้านการขยายบทบาทเฉพาะกาลของรัฐบาลออกไปอีก 10 ปี โดยที่ขุนบุรีสการกิตติคดี ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานีเป็นผู้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมบทบาทเฉพาะกาล พ.ศ.2483 แต่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานก็ต้องพ่ายแพ้ไปด้วยคะแนนเสียงที่น้อยกว่าเช่นเดิม โดยในครั้งนี้มีผู้ลงมติไม่เห็นชอบด้วยเพียง 3 เสียงคือ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายเตียง ศิริขันธ์ และนายทอง กันทาธรรม (แพร่) ส่วนนายจำลอง ดาวเรือง ได้ “ของคไม่ออกความเห็น” นายถวิล อุดล ลงมติ “เห็นชอบด้วยกับเสียงส่วนใหญ่”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 8/2483) นายทองเปลว ชลภูมิได้กล่าวภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงว่าการลงมติไม่เห็นชอบด้วยของสมาชิกทั้ง 3 ท่านนี้ “เป็นเหตุให้ตำรวจสันติบาลหรือสายลับเดินตามหลังควบคุมอยู่ชั่วคราว” (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 8/2489 25 กุมภาพันธ์ 2489)

แม้ว่าการคัดค้านรัฐบาลจะลงเอยด้วยความพ่ายแพ้ของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานเช่นเดิม แต่การพ่ายแพ้ครั้งนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานเริ่มพิจารณาเห็นว่ารัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามมีแนวโน้มที่จะรวบอำนาจเข้าสู่ตนเองมากยิ่งขึ้น โดยที่การเคลื่อนไหวทางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรครั้งก่อน นั้นมีเป้าหมายเพียงแค่ระดับที่ต้องการให้รัฐบาลปรับเปลี่ยนนโยบายให้หันกลับมาสนใจท้องถิ่นรอบนอกโดยเฉพาะภาคอีสานเท่านั้น

อย่างไรก็ตามสถานการณ์ที่ทำให้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานเริ่มมีการคัดค้านรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามอย่างรุนแรงก็คือการบุกรุกเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นตั้งแต่ช่วงปลายปีพ.ศ.2484 ซึ่งทำให้จอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่มีทางเลือกต้องยอมจำนนต่อข้อเสนอของรัฐบาลญี่ปุ่นที่ขอเดินทัพผ่านประเทศไทย และหลังจากนั้นจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ตัดสินใจเลือกที่จะเข้าร่วมเป็นฝ่ายพันธมิตรกับฝ่ายญี่ปุ่น การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นฝ่ายพันธมิตรกับฝ่ายญี่ปุ่น-อักษะนั้นทำให้จอมพล ป.พิบูลสงครามสามารถดึงเอาความเข้มแข็งทางการเมืองภายในแต่เดิมกลับคืนมา และได้มีแนวโน้มที่จะรวบอำนาจเข้าสู่ตนเองมากขึ้น ทั้งนี้เห็นได้จากการที่จอมพล ป.พิบูลสงครามใช้อำนาจในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด เข้าควบคุมหรือแทรกแซงทางการเมืองหลายต่อหลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่นการยับยั้งมติของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้เลือกให้นายทวี บุญยเกษตรและนายควง อภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎรและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 2/2486 1 กรกฎาคม 2486) จนเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับตำแหน่ง นอกจากนี้แล้วจอมพล ป.พิบูลสงครามยังได้ออกประกาศกำหนดอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอย่างเป็นทางการด้วยการข้ำให้เห็นว่าอำนาจของผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่เหนือกว่าอำนาจของนายกรัฐมนตรีในยามสงคราม คือมีอำนาจกว้างขวางสามารถสั่งการได้ในทุกกรณีที่เหมาะสมเพื่อบรรลุภารกิจในยามสงคราม(ดู ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุด : มกราคม 2485 อ้างถึงใน ไพโรจน์ ชัยนาม, ผู้รวบรวม 2520 : 2 : 336-338) พร้อมทั้งได้มีการเคลื่อนไหวทางสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้ลงมติ “มอบความไว้วางใจให้ท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำของชาติ” (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 8/2484-2485 วิสามันต์) 29 มกราคม 2485) ส่วนในคณะรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม เสนอให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำของชาติในยามสงคราม ด้วยเหตุผลว่า “เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี” (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี : ครั้งที่ 20/2485 25 เมษายน 2485 อ้างถึงใน ประจัน รักพงษ์ 2520 : 98) และได้เน้นหรือให้ยึดเป็นหลักการว่า “เวลานี้โปรประกันดาผู้นำกันมากมายให้เชื่อผู้นำ เรื่องนี้ควรเป็นหลักการ ไม่ใช่เฉพาะผม ใครเป็นนายกฯ ก็ควรทำไป ถ้าแตกแยกกันไม่มีใครเป็นหลักเป็นหัวหน้าให้ตามก็ทำอะไรไม่ได้” (รายงานการประชุม

คณะรัฐมนตรี : ครั้งที่ 33/2485 1 กรกฎาคม 2485 อ้างถึงใน เทียมจันทร์ อ้าแหว 2520 350) และได้มีการณรงค้ให้มีการเชื้อผู้นำกันอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชน

การนำประเทศเข้าร่วมสงครามเป็นฝ่ายเดียวกับญี่ปุ่นได้นำมาซึ่งความแตกแยกให้เกิดขึ้นระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงครามกับนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งนี้เนื่องมาจากนายปรีดี พนมยงค์ไม่เห็นด้วยที่จะนำประเทศเข้าไปผูกพันกับฝ่ายญี่ปุ่น-อักษะขนาดนั้น และนายปรีดียังไม่เห็นด้วยที่อนุญาตให้ญี่ปุ่นกู้เงินใช้ในระหว่างสงครามอีกด้วย ดังที่นายทวี นุญเขตต์ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้บันทึกเอาไว้ว่า

“...ในเรื่องนี้รู้สึกว่าได้มีการถกเถียงกันอย่างรุนแรง ระหว่างนายกรัฐมนตรีกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง แต่ในที่สุดนายกรัฐมนตรีก็นิ่งขึ้นในความเห็นที่จะให้กองทัพญี่ปุ่นยืมเงินบาท โดยพิมพ์ธนบัตรออกใช้เพิ่มเติมให้มากขึ้นตามความจำเป็น และต่อมาอีกไม่กี่วันก็ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ นายปรีดี พนมยงค์ได้พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ซึ่งยังคงว่างอยู่อีกตำแหน่งหนึ่งแทน...”(2516 : 312-313)

อย่างไรก็ตามการที่นายปรีดีถูกปรับเปลี่ยนให้ไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้นกลับเป็นผลดีต่อการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่น เนื่องจากตำแหน่งนั้นเป็นตำแหน่งที่เป็นกลางทางการเมือง จึงทำให้การดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นเป็นไปได้ด้วยความสะดวก เนื่องจากไม่เป็นที่เพ่งเล็งมากนัก และต่อมานายปรีดีได้กลายเป็นศูนย์กลางในการต่อต้านญี่ปุ่นและรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามที่มีกลุ่มการเมืองต่างๆ ที่มีทั้งผลประโยชน์ แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกันได้มาร่วมกันในสถานการณ์ “ฉุกเฉินแห่งชาติ”

หลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ทำการรวบอำนาจเข้าสู่ตนเองมากขึ้นนั้น ทำให้กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานได้เคลื่อนไหวอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยในครั้งนี้ได้เปลี่ยนเป้าหมายมาเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะโค่นล้ม “ระบอบ” เนื่องจากแลเห็นว่าการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นเผด็จการทางรัฐสภา ซึ่งจะทำให้ผลประโยชน์ของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นคุณค่าทางสังคมที่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานแสวงหาต้องถูกระทบกระเทือนเนื่องจากคุณค่าดังกล่าวนั้นจะเกิดขึ้นได้ในระบอบการเมืองที่เป็นเสรีนิยมเท่านั้น กล่าวคือมีการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ไม่มีการใช้อำนาจโดยปราศจากการควบคุม ดังนั้นกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานจึงปรับเปลี่ยน

ยุทธศาสตร์(strategy)ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยได้พยายามที่จะแสวงหา “แนวร่วม” ซึ่งก็คือผู้แทนราษฎรที่ไม่พอใจต่อการใช้อำนาจเผด็จการดังกล่าวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แนวร่วมดังกล่าวของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานนั้นมีอยู่ 2 ระดับด้วยกันคือ

แนวร่วมระดับที่ 1 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่พอใจการใช้อำนาจของรัฐบาลต้องการผลักดันให้ระบอบการเมืองหันเหไปสู่ทิศทางของระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น อย่างไรก็ตามสมาชิกของแนวร่วมระดับนี้จะมีแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างไปจากกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานบางประการ เช่นไม่ได้มีความศรัทธาต่ออุดมการณ์สังคมนิยม รวมทั้งมีแนวคิดในการจัดวางกติกาทางการเมืองหรือรัฐธรรมนูญในรายละเอียดแตกต่างออกไปจากกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน สมาชิกในกลุ่มนี้จะไม่ได้เข้าร่วมจัดตั้งองค์การใต้ดินต่อต้านทหารญี่ปุ่นขึ้นในเขตท้องถิ่นของตน และเมื่อสงครามยุติสมาชิกในกลุ่มจะหันไปให้ความสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้น และหลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในแนวร่วมระดับนี้กับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานจะค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไปสู่ความเป็น “คู่แข่ง” ทางการเมืองกันในที่สุด สมาชิกคนสำคัญของแนวร่วมระดับนี้คือนายฟอง สิทธิธรรม และนายเลียง ไชยกาล ทั้งสองคนเป็นผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุบลราชธานี

แนวร่วมระดับที่สอง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองใกล้เคียงกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน และเป็นสมาชิกที่เข้าร่วมจัดตั้งกองกำลังใต้ดินขึ้นในท้องถิ่นของตนเช่นเดียวกับผู้นำท้องถิ่นอีสาน เมื่อระบอบรัฐธรรมนูญของจอมพล ป.พิบูลสงครามล้มลงไปพร้อมกับการที่ระบอบการเมืองเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นได้ สมาชิกในกลุ่มนี้ได้ร่วมกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานจัดตั้งพรรคสหชีพขึ้น สมาชิกของแนวร่วมระดับนี้คือ นายทอง กันทาธรรม ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดแพร่ นายพึ้ง ศรีจันทร์ ผู้แทนราษฎรจากจังหวัดอุดรดิษฐ์ นายชิต เวชประสิทธิ์ จากจังหวัดภูเก็ต

นอกจากนี้แล้วกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานยังได้แสวงหา “แนวร่วม” นอกสภาผู้แทนราษฎร โดยการร่วมกับนายจำกด พลากร ซึ่งเป็น “เพื่อนสนิท” ของนายเตียง ศิริขันธ์ จัดตั้งองค์การต่อต้านรัฐบาลขึ้น ซึ่งเรียกว่า “คณะกู้ชาติ” ขึ้น การจัดตั้งองค์การดังกล่าวขึ้นนี้นับเป็นยุทธศาสตร์(strategy) ของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน เนื่องจากพิจารณาเห็นว่าการดำเนินบทบาททางการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรเพียงอย่างเดียวนั้นไม่อาจโค่นล้มระบอบพิบูลสงครามได้ ตามประวัติของนายจำกด พลากรนั้นเขาเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งไม่พอใจการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

โดยในระหว่างศึกษาที่มหาวิทยาลัย Oxford ประเทศอังกฤษ ได้เขียนบทความชื่อ "Transition in Democracy" วิจารณ์การจัดตั้งศาลพิเศษเพื่อชำระคดีกบฏปี 2481 ดังนั้น ด้วยพื้นฐานทางความคิด และจุดยืนทางการเมืองที่ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน ทำให้นายจำกัดเป็นแนวร่วมนอกสภาคนสำคัญของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสาน การจัดองค์กรของคณะกู้ชาติได้แบ่งสมาชิกขององค์กรออกเป็น 3 ระดับ หรือ 3 ชั้นด้วยกัน คือ

สมาชิกชั้นที่ 1 เป็นบุคคลที่ล่วงรู้แผนการเป็นอย่างดี คือ นายจำกัด พलगูร นายเตียงศิริจันทร์ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ นายถวิล อุดล เวือโทโกเมศ ตราชู และนายผล สมานนท์

สมาชิกชั้นที่ 2 เป็นบุคคลที่ล่วงรู้แผนการคร่าว ๆ ได้แก่ นายปิ่น บุนนาค นายแพทย์เฉลิม บุรณนนท์ ฯลฯ

สมาชิกชั้นที่ 3 เป็นบุคคลที่มีความเลื่อมใสในตัวของนายจำกัด พलगูร ซึ่งไม่สามารถให้ล่วงรู้แผนการขององค์กร แต่สามารถใช้ให้ปฏิบัติการได้ (วิเทศกรณีย์, 2524 : 48)

จะเห็นได้ว่าการจัดองค์กรดังกล่าวนี้ คำนึงถึงการรักษา "ความลับ" เป็นที่สุดด้วยเหตุนี้ การแสวงหาสมาชิกร่วมองค์กร จำต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ใกล้ชิด รวมทั้งแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองจะต้องสอดคล้องต้องกัน เนื่องจากการดำเนินการใด ๆ ในลักษณะที่เป็น การต่อต้านรัฐบาลจึงอยู่ในข่ายที่ต้องถูกดำเนินคดีข้อหาจรรยาบรรณ คือ "กบฏในราชอาณาจักร"

แผนการเริ่มแรกของคณะกู้ชาติ ก็คือ การออกไปจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นนอกประเทศ แต่ก็ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยึดเส้นทางที่คณะกู้ชาติจะใช้หลบหนีก่อนแล้ว (อัญชติ สุขดี, 2525 : 47) ต่อมา คณะกู้ชาติของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานดังกล่าวนี้ได้เข้ามาร่วมเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำในการต่อต้านญี่ปุ่นและล้มล้างรัฐบาลเผด็จการ โดยมีนายถวิล อุดล และนายเตียง ศิริขันธ์ เป็นตัวเชื่อมสำคัญ (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532:131) ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ 2 ประการ ประการแรกคือ การเป็นลูกศิษย์กับอาจารย์ โดยกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานล้วนเคยร่ำเรียนในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งฝ่ายเป็นอาจารย์สอนวิชากฎหมายในสถาบันแห่งนี้ ประการที่สอง คือ ความสนิทสนมอันเนื่องมาจากการเคยเป็นคณะกรรมการงบประมาณในปี 2483-2484 การรวมคณะกู้ชาติ ซึ่งมีผู้นำท้องถิ่นอีสานเป็นแกนนำนี้ จากบันทึกส่วนตัวของ จำกัด พलगูร ซึ่งเปิดเผยบางส่วนในงานเขียนของ นายฉันทนา ได้ให้เหตุผลเอาไว้ว่า

"...แผนการของเราในครั้งนั้นก็คือ พยายามโค่นอำนาจจอมพล หรือพากันหนีไปจัดตั้งรัฐบาลใหม่อยู่ที่ส่วนหนึ่งส่วนและของประเทศ ข้าพเจ้าได้คิดกับนายเตียงว่า บางทีจะหนีไปตั้งรัฐบาลใหม่อยู่ทางภาคอีสาน ตามหลักการปฏิวัติก็ดี จะต้องมีการหรือเครื่องหมาย มีคำขวัญ และมีเพลงประจำคณะ แต่ข้อสำคัญก็คือ แม้ว่าพวกเราหนีไปตั้งรัฐบาลได้ เราก็มีกำลังไม่พอ มีกำลังคน กำลังทรัพย์ กำลังอาวุธไม่พอที่จะต่อสู้กองทัพของจอมพลกับญี่ปุ่นได้ ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ในระหว่างผู้มีอำนาจคงจะมีใครบ้างที่คิดอย่างเรา แล้วรวมคณะของเราเข้าไป คงจะทำประโยชน์ได้บ้างไม่มากนักน้อย ข้าพเจ้าสายตาย ก็เห็นมีแต่อาจารย์นายปรีดี พนมยงค์ ผู้เดียว ซึ่งจะเป็นหัวหน้า เป็นกำลังสำคัญของคณะ "กู้ชาติ" ของเราได้..." (นายฉันทนา 2522 : 64-65)

ข้อจำกัดในเรื่องกำลังทรัพย์และกำลังคน เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งในการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์การใต้ดินภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ นอกเหนือจากเงื่อนไขในการขาด "ผู้นำ" ที่มีชื่อเสียงและบารมีพอ (สรรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 76) ดังนั้น ผู้นำท้องถิ่นอีสานจึงเป็นกลุ่มการเมืองหนึ่งในขบวนการเสรีไทย โดยเคลื่อนไหวทางปีกซ้ายของขบวนการ นอกเหนือจากกลุ่มอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยม ที่เคลื่อนไหวอยู่ทางปีกขวา และกลุ่มข้าราชการ พลเรือนเสรีนิยม-ทหารเรือ ที่อยู่ปีกกลางของขบวนการ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2538 : 270) อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานได้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในขบวนการเสรีไทย จะเห็นได้จากการที่นายถวิล อุดล ได้รับมอบหมายให้เป็น "ตัวแทน" เดินทางไปติดต่อกับรัฐบาลเจียงไคเช็ค ที่จุงกิง และนายเตียงศิริจันทร์ ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสายอีสาน ทำการระดมผู้คนจัดตั้งเป็นกองกำลังนอกระบบขึ้นในท้องถิ่นของตน และเป็นหน่วยเสรีไทยหน่วยแรกที่จะเป็นต้นแบบให้กับหน่วยอื่น ๆ ในภาคอีสาน นอกจากนี้แล้งกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานยังได้ทำหน้าที่เป็น "กองหน้า" ในสภาผู้แทนราษฎรเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งอาจจะเป็น "โดยวิธีการสงบคือลงมติไม่ไว้วางใจ"(นายฉันทนา 2526:67)

การรวม "คณะกู้ชาติ" ของผู้นำท้องถิ่นอีสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์การใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ คณะกู้ชาติมีแผนการในการปฏิบัติการอยู่ก่อนแล้วและได้เสนอให้นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ก็เห็นพ้องด้วย แผนการดังกล่าวมี 4 ข้อ คือ (นายฉันทนา 2526 : 66-67)

1. พยายามโค่นอำนาจรัฐบาลจอมพล
2. พยายามก่อวินาศกรรมต่อญี่ปุ่น
3. พยายามโฆษณาทำลายความเชื่อถือและความนิยมในรัฐบาลจอมพลและญี่ปุ่น ในขณะเดียวกันเผยแพร่ให้เกิดศรัทธาในชัยชนะและอุดมการณ์ของฝ่ายพันธมิตรและ
4. พยายามติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร

ภายใต้แผนการดังกล่าวข้างต้น นายจำกัศ พลาญกูร จึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เดินทางไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อยื่นข้อเสนอต่อสหรัฐอเมริกาและอังกฤษให้ถือว่าการประกาศสงครามของรัฐบาลเป็น "โมฆะ" พร้อมกับได้ขอให้ทั้งสองประเทศสนับสนุนองค์การใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศ ในรูปของการจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นนอกประเทศ โดยขอให้ส่งเครื่องบินค่านำมารับนายปรีดี พนมยงค์ ที่หัวหิน พร้อมกับขอให้สหรัฐอเมริกาและอังกฤษปล่อยเงินฝากของไทยมาใช้ดำเนินการของเสรีไทย (นายฉันทนา 2526 : 69-72) แต่ข้อเสนอกล่าวนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการดังกล่าวของนายจำกัศ พลาญกูร ส่งผลดีต่อขบวนการเสรีไทยโดยทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรทราบว่ามิขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ 2538:291) ทำให้ฐานะของประเทศไทยที่เคยเป็น "รัฐใต้ดิน" (Underground Kingdom) มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในสายตาของสัมพันธมิตร แต่นายจำกัศ พลาญกูร ก็ล้มป่วยด้วยโรคมะเร็งในกระเพาะและถึงแก่กรรมเมื่อ 18 กันยายน 2486 ต่อมานายปรีดี ได้ส่งคณะของนายสงวน ตุลารักษ์ และนายแดง คุณะดิลก เดินทางมาติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งจัดได้ว่าเป็นชุดที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง

3.5 การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในขบวนการเสรีไทยสายอีสาน

บทบาทที่สำคัญในขบวนการเสรีไทยสายอีสานของผู้นำท้องถิ่นอีสานก็คือ การจัดตั้งกองกำลังนอกระบบขึ้นเพื่อต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นในลักษณะของกองทัพพลเรือน หรือกองโจร (อ้วน นาคทรพรพ 2519 :59) ซึ่งมีนายเตียง ศิริขันธ์ รับหน้าที่เป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสายอีสาน โดยมีรหัสที่ใช้ในการดำเนินการว่า "พลูโต" (นายฉันทนา 2526:228-229) นายเตียง ศิริขันธ์ ได้จัดตั้งค่ายฝึกกองกำลังขึ้นเป็นหน่วยแรกในเขตท้องที่ของคนในจังหวัดสกลนคร เนื่องจากมีความคุ้นเคยและชำนาญภูมิประเทศแถบนั้นเป็นอย่างดี การดำเนินการในขั้นเริ่มแรกของนายเตียงก็คือการเข้าไปปรับเหมาะทำทางหลวงขนาดใหญ่ในภาคอีสานเพื่อสำรวจภูมิประเทศที่เหมาะสมในการปฏิบัติการของขบวนการ หลังจากนั้นจึงอาศัยอิทธิพลส่งย้ายข้าราชการที่ไม่ไว้วางใจออกไปจากจังหวัด

สกลนคร พร้อมกับทำการย้ายบุคคลที่สนิทสนมและไว้ใจได้เข้าไปแทน (แอนดรูว์ กิลคริสต์ 2527 :342) โดยหน่วยแรกที่นายเตียงได้ตั้งขึ้นก็คือ หน่วยบ้านโนนหอม ซึ่งนายเตียง ได้ชักชวน "เพื่อนสนิท" คือนายละเอียด อภิวัตนะศิริ ครูประจำโรงเรียนบ้านโนนหอม ให้เข้ามาร่วมขบวนการด้วย และต่อมาได้ลาออกจากราชการมาเป็นกำนันตำบลบ้านโนนหอมเพื่อความสะดวกในการดำเนินเคลื่อนไหวจัดตั้งองค์การใต้ดิน (ละเอียด อภิวัตนะศิริ สัมภาษณ์) การจัดหาพลพรรคของขบวนการเสรีไทยสายอีสาน คำนึงถึงการรักษาความลับเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้วิธีการที่ขบวนการปฏิวัติและขบวนการกู้ชาติของประเทศต่าง ๆ วิธีดังกล่าวนี้เรียกว่าการ "ขยายเซลล์" หรือ แบบ "ทวีคูณ" จากการหาสมาชิกได้ 1 คน ก็จะขยายเป็น 3 คน และ 27 คนตามลำดับไปเรื่อย ๆ โดยสมาชิกแต่ละช่วงจะไม่รู้จักกันเลย (สวัสดิ์ ตรีชู 2527 : 15, สุภัทร สุคนธาภิรมย์ 2536:69)

การรบแบบกองโจรเป็นยุทธวิธีที่ขบวนการเสรีไทยสายอีสานใช้ในการปฏิบัติการ การรบแบบนี้เป็นการรบของฝ่ายที่มีกำลังน้อยกว่า โดยการใช้วิธีลอบโจมตีแล้วสลายตัว (Hit and Run) เพื่อสร้างความเสียหายให้กับฝ่ายศัตรู โดยที่ไม่ให้ศัตรูรู้ว่าฝ่ายตนมีกำลังพลเท่าใดและเมื่อเข้าศึกมีกำลังคนน้อยกว่าก็จะใช้กำลังบดขยี้ทำลายล้างอย่างสิ้นซาก กล่าวได้ว่าปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การรบแบบยุทธวิธีนี้ได้ผลก็คือ

1. ข่าวสาร (Message) พลพรรค กองทัพพลเรือน (People Militia) อยู่ประจำทุกหมู่บ้าน ในเขตสงคราม (Warfare Area) โดยกองทัพพลเรือนที่ได้รับการฝึกจะกลับไปอยู่ในหมู่บ้านคอยป้อนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งทำหน้าที่เป็นพลพรรคกองโจรร่วมโจมตีที่ใดเมื่อโจมตีเสร็จก็สลายตัวกลับเป็นชาวบ้านธรรมดา

2. พลพรรค (Man) หมายถึงนักรบในหน่วยจรยุทธ

3. ขวัญกำลังใจ (Moral)

4. เครื่องไม้เครื่องมือ (Machine) หรืออาวุธที่ใช้ในการต่อสู้ (นายสีดอกขาว 2534 : 42-43)

ปัจจัยดังกล่าวนี้ นับเป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติการของขบวนการเสรีไทยสายอีสาน โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดมีอยู่ 2 ประการก็คือ พลพรรค (Man) และอาวุธที่ใช้ในการรบ ซึ่งเป็นเครื่องมือ (Machine) ในการต่อสู้ การแสวงหาพลพรรคของขบวนการเสรีไทยสายอีสาน หน่วยบ้านโนนหอม ก็คือการระดมชาวบ้านและครูประชาบาลมารับการฝึกอาวุธ ซึ่งอังกฤษโดยกองบัญชาการ 136 ได้ส่งกฤษณ์ โขขานนท์ ซึ่งมีรหัสอยู่หลายชื่อด้วยกัน คือ คง อัมพร หรืออาภรณ์ กฤษณะศิลป์ มาทำงานร่วมกับนายเตียง ศิริขันธ์ เนื้อหาในการฝึกจะเป็นวิชาการทหารเรียนรู้การใช้อาวุธชนิด

ต่าง ๆ การฝึกกระเบียดแถว กายบริหาร การลาดตระเวน ส่วนที่สองจะเป็นการบรรยายให้ความรู้ในประเด็นที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการเมืองและวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งขบวนการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่น โดยบุคคลระดับนำของหน่วยหรือบางครั้งก็จะเป็นผู้มาบรรยายด้วยตนเอง ประการต่อมาก็คืออาวุธซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาโดยอาวุธที่ได้รับล้วนเป็นอาวุธที่ทันสมัยทั้งสิ้น คือ อาวุธปืน (หนัก) ได้แก่ ปืนสั้น พัสคอลล ปืนไรเฟิล ปืนคาร์ไบน์ อาวุธปืนหนักได้แก่ ปืนกลมือสะเตน ปืนกลเบรน ปืนต่อสู้รถถังเพ็คต ปืนต่อสู้รถถัง บาซูก้า ปืนครกแอลมอคาร์ และ วัตถุระเบิดได้แก่ ลูกกระเบิดมือ (แฮนด์ ครีเนต) ดินระเบิด สายชนวนสีต่าง ๆ เชื้อปะทุ (ซ็อน อภิวัตนะศิริ สัมภาษณ์) รวมอาวุธยุทธโปกรณ์ที่ได้รับทั้งสิ้นมีน้ำหนักรวม 150 ตัน (แอนดรูว์ กิลคริสต์ 2527:300) การจัดตั้งหน่วยโนนหอมได้รับความสำเร็จด้วยดีและมีผู้เข้ารับการอบรมการฝึกอาวุธเป็นจำนวนมาก จนต้องขยายหน่วยงานออกไปอีก 2 แห่ง คือ บ้านเต่างอย และบ้านดาดภูวง (วิสุทธิบุษยกุล ใน สุพจน์ ด้านตระกูล 2540:82) นอกจากการระดมคนเข้ามาฝึกเป็นพลพรรคของขบวนการแล้ว นายเตียง ศิริขันธ์ยังได้จัดคนสนิทไปฝึกการใช้อาวุธและเป็นแกนนำของขบวนการต่อไป เช่น นายเปล่ง คำเมือง และนายวิสุทธิ บุษยกุล ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่สนิทสนมกับนายเตียง ซึ่งหลักสูตรกองโจรของหน่วย OSS (The office of Strategic Services) ของสหรัฐอเมริกา ที่เมืองแคนดี ประเทศอินเดีย จากคำบอกเล่าของ เปล่ง คำเมือง มีดังต่อไปนี้ (เปล่ง คำเมือง , 2529: 93)

1. การเคาะวิทยุ แบบ ใค้ด
 - 1.1 การส่งและการรับเป็นใค้ด MOSS
 - 1.2 ถอด เข้าใค้ด เป็นข้อความ
2. ฝึกการใช้อาวุธต่าง ๆ
 - 2.1 ปืนสั้นชนิดออโตเมติก .45 และ 32
 - 2.2 ปืนยาวชนิด คาร์บิน
 - 2.3 ปืนกลมือทอมสัน (รวมทั้งการทำความสะดวก ถอดล้าง และประกอบ)
 - 2.4 ฝึกการใช้ดินระเบิด (T.N.T.) ระเบิดดิน ไม้ สะพาน ฯลฯ
3. ฝึกการเรียนรู้การใช้อาวุธและยานพาหนะของฝ่ายศัตรู (เฉพาะญี่ปุ่น) อาทิ เรือบรรทุก เรือรบ เครื่องบินของประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนอาวุธสงครามที่ญี่ปุ่นใช้อยู่
4. ฝึกการช่วยตัวเองในป่า
 - 4.1 การทำแคมป์ (เป็นหลุม) สร้างเป็นเพิงหนาแน่น การใช้เรือยาว
 - 4.2 การเดินป่ากลางคืน โดยใช้เข็มทิศ
 - 4.3 เรียนดูสภาพอากาศ (อุตุนิยม) โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของเมฆ
 - 4.4 การรักษาพยาบาลเบื้องต้น

4.5 อาหารการกิน ของชนิดที่กินได้และไม่ได้ ตลอดถึงการทำลายเศษอาหารเมื่อไม่

ใช่

5. ฝึกกระโดดร่ม

6. การคัดเลือกกลุ่มคนที่จะมาปฏิบัติการในไทย

ระยะเวลาในการฝึก 3 เดือน จึงจบหลักสูตร ส่วนนายวิสุทธิ บุญขกุล นั้นได้ถูกส่งไปฝึกเกี่ยวกับการสื่อสารที่อินเดีย และได้เดินทางกลับมาประเทศไทยเมื่อสงครามยุติลงแล้ว นอกจากนี้แล้วนายเตียง ยังได้ระดมพลพรรคจัดสร้างสนามบินลับขึ้นในเขตภูพาน จังหวัดสกลนคร เพื่อรับเครื่องบินของสัมพันธมิตรที่จะนำมาส่ง (อุดร วงษ์ทับทิม ผู้จัดการรายวัน 19 กรกฎาคม 2538 : 9) ภายหลังจากได้จัดตั้งหน่วยเสรีไทยขึ้นในจังหวัดสกลนครได้แล้ว ก็ได้ขยายการจัดตั้งไปยังจังหวัดใกล้เคียง ถ้าหากการจังหวัดที่มีสมาชิกของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นก็ให้บุคคลนั้นเป็นผู้ดำเนินการในจังหวัดมหาสารคาม นายจำลอง ดาวเรือง ได้จัดตั้งหน่วยเสรีไทยขึ้น โดยยกศิษย์ที่ "ใกล้ชิด" และมีความนิยมนับถือในตัวของนายจำลอง คือ ขุนไมตรีประชาวิทย์ ข้าหลวงประจำจังหวัด นายกว้าง ทองทวี ศึกษาธิการจังหวัด นายไสว ถีนานนท์ แขวงการทางจังหวัดมหาสารคาม นายดิลก บุญเสริม ครูโรงเรียนฝึกหัดครูมหาสารคาม นายมาบ ภูมาศ ครูโรงเรียนฝึกหัดครูมหาสารคาม และนายดิลก มะลิมาศ ครูใหญ่โรงเรียนเรืองวิทยา (โรงเรียนเอกชนของนายจำลอง ดาวเรือง) ขบวนการเสรีไทยสายอีสานได้จัดตั้งขึ้นที่บ้านชาคนาดู ในเขต อ.กาฬสินธุ์ ความสำคัญของหน่วยมหาสารคามมีมาก เนื่องจากเป็นที่ตั้งของสนามบินลับ และเป็นหน่วยที่สามารถติดต่อกับกองกำลัง 136 ทางวิทยุได้โดยตรง (วิสุทธิ บุญขกุล ใน สุพจน์ ด้านตระกูล 2540 : 32, วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ 2534 : 455-456) การระดมเข้ามาเป็น "พลพรรค" ของหน่วยมหาสารคาม เป็นชาวบ้านและครูประจำตำบลในท้องที่จังหวัดมหาสารคาม โดยมี ดิลก มะลิมาศ รับผิดชอบดูแลเรื่องการเงินและเอกสารต่าง ๆ มาบ ภูมาศ รับผิดชอบดูแลการเก็บอาวุธยุทธภัณฑ์ ที่มีอยู่และที่จะทยอยมาทั้งหมด ดิลก บุญเสริม รับผิดชอบด้านการฝึกอาวุธทุกชนิด รวมทั้งการใช้เครื่องวัดระยะเปิดและการต่อสู้แบบกองโจร และต่อมาได้มีนายทหารอังกฤษโคตร่มลงมา เข้าร่วมดำเนินงานที่ค่ายบ้านนาดูด้วยคือ พ.ต.สไมล์ และสิบเอกคอลลินส์

นายทองอินทร์ ฐิพัฒน์ ได้ดำเนินจัดตั้งขบวนการเสรีไทยสายอีสานขึ้นโดยอาศัยเพื่อนสนิทและญาติผู้ใกล้ชิดขึ้นโดยบุคคลสำคัญของหน่วยนี้ คือ นายสุวรรณ โสมเกษครินทร์ นายแสวงศักดิ์ ธิพัฒน์ นายโพธิ์ ขัมภรัตน์ และนายเล็ก ขัมภรัตน์ หลานชาย นายวิเชียร โชตะสิน นายสวน สายสุวรรณ นายบุญหยอก พันธุ์เพ็ง โดยที่มีนายการุณ เก่งระดมยิง นักเรียนไทยที่ไปศึกษาวิชา

วิศวกรรมเครื่องกลที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และเป็นสมาชิกขบวนการเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกา เดินทางเข้ามาเป็นผู้ฝึกสอนการใช้อาวุธ และเป็นพนักงานวิทยุประจำหน่วยอุบลราชธานี (เทอด บุญรัตน์, 2531 : 64, ชลอ ศรีศรากร, 2498 : 111-123) พลพรรคของหน่วยอุบลราชธานีจะแตกต่างไปจากหน่วยอื่น ๆ ตรงที่ส่วนใหญ่จะเป็นครูที่ได้รับการคัดเลือกโดยขุนศึกวิทยากรพิเศษ ศึกษาธิการจังหวัดขณะนั้น (เทอด บุญรัตน์ 2531:31) การเคลื่อนไหวของหน่วยอุบลราชธานี เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากมีทหารญี่ปุ่นอยู่ในจังหวัดอุบลมาก การดำเนินการฝึกอาวุธ ของพลพรรค จึงใช้วิธีการนำคนมาฝึกอาวุธทีละน้อย ๆ เป็นหมวดหมู่ โดยมีการดำเนินงานเป็นช่วง ๆ เป็นคราว ๆ ไป สถานที่ตั้งครั้งแรกนั้นตั้งที่บ้านขาม อำเภอเมือง ต่อมาที่ค่ายบ้านสวนจัว อำเภอม่วงสามสิบ โดยใช้โรงเรียนประชาบาลเป็นที่ตั้งกองบัญชาการและท้ายสุดได้ย้ายมาตั้งค่ายที่โรงเรียนบ้านพนา อำเภอพนา ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร และมีนายการุณ เก่งระดมยิง เป็นหัวหน้าค่าย เมื่อสงครามยุติลง ประมาณว่า กำลังพลพรรคเสรีไทย ณ หน่วยอุบลราชธานีจะมีกำลังประมาณ 300 คน (สรศักดิ์ งามจรกุลกิจ 2532:11)

ส่วนนายถวิล อุดลนั้น เนื่องจากได้รับมอบหมายเป็น “ทูตหัวหน้าคณะทูตพิเศษ” ให้ไปติดต่อกับรัฐบาลของจอมพลเจียงไคเช็ค ที่จุงกิง เพื่อขอความสนับสนุนในการจัดตั้งรัฐบาลไทยชั่วคราวหรือองค์การอื่นที่มีลักษณะเดียวกันขึ้นในดินแดนของสัมพันธมิตร (กนต์ธีร์ สุขมงคล 2528: 137-138) ดังนั้นบทบาทโดยตรงในการดำเนินการจัดตั้งหน่วยเสรีไทยขึ้นในท้องถิ่นจึงไม่มี

กล่าวโดยสรุป การจัดตั้งพลพรรคของเสรีไทยสายอีสานเกิดขึ้นจากความคิดเรื่องการ “กู้ชาติ” ไม่ให้ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และความสัมพันธ์ส่วนตัวกับหัวหน้าของขบวนการมากกว่าที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากเงื่อนไขในการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม คนที่เกิดขึ้นในระดับกลุ่มพันธมิตรต่าง ๆ ที่แวดล้อมนายปรีดี พนมยงค์ อย่างไรก็ตามขบวนการเสรีไทยสายอีสานมีความโดดเด่นมากเนื่องจากเป็นเส้นทางที่เสรีไทยทั้งภายในประเทศและนอกประเทศใช้ติดต่อกัน โดยฝ่ายสัมพันธมิตรใช้จีนเป็นศูนย์กลางในการติดต่อ ส่วนเสรีไทยสายสหรัฐอเมริกาจะกระโดดร่มลงในเขตภาคอีสานในสนามบินชั่วคราวที่จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นหน่วยใหญ่ของขบวนการเสรีไทยสายอีสาน ส่วนใหญ่แล้วขบวนการเสรีไทยสายอีสานจะได้รับนโยบายให้เพียงหาข่าว หลีกเลี่ยงการปะทะกับกองทัพญี่ปุ่น ถ้าไม่จำเป็น และเท่าที่สอบถามจากสมาชิกขบวนการเสรีไทยหลายท่าน ปรากฏว่าไม่มีการปะทะกับกองทัพญี่ปุ่นแต่อย่างใด ดังนั้นอาวุธของขบวนการเสรีไทยจึงไม่ค่อยได้ใช้มากนัก ซึ่งต่อมาภายหลังอาวุธเหล่านี้จะสร้างความหวาดระแวงให้กับกลุ่มอำนาจนิยมที่จะขึ้นมาใช้อำนาจอีกครั้งหลังรัฐประหาร 2490 โดยจะไปช่วยเสริมภาพ

ลักษณะทางการเมืองของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานว่าเป็น “ลูกสมุนปีศาจการเมือง” ให้น่าเชื่อถือขึ้น

3.6 ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามทางสภาผู้แทนราษฎร

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ฐานะของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานในสภาผู้แทนราษฎรก็คือการเป็น “กองหน้า” เพื่อที่จะล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยุทธวิธีที่กลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานใช้ก็คือการเลือกที่จะหยิบยกเอานโยบายสำคัญของรัฐบาลมาเป็นประเด็นในการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยทางกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานได้เลือกเอานโยบายในการสร้างเมืองใหม่ที่เพชรบูรณ์ เนื่องจากนโยบายดังกล่าวนี้สามารถเร้าความคิดท้องถิ่นนิยม(regionalism) ของผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ได้ เพราะต้องมีการระดมราษฎรจากจังหวัดต่างๆ เข้าไปจัดสร้างเมืองหลวงใหม่แห่งนี้ และประชาชนที่ถูกเกณฑ์มากที่สุดมาจากจังหวัดทางภาคอีสาน จากคำบอกเล่าของชิต เวชประสิทธิ์ต่อสรศักดิ์ งามขจรกุลกิจถึงเหตุผลในการหยิบยกเอานโยบายดังกล่าวขึ้นมาเป็นประเด็นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองก็คือ “...การสร้างเมืองเพชรบูรณ์กระทบกระเทือนกับประชาชนทุกจังหวัด...ประชาชนลำบาก ล้มตายกันไปเยอะ เชื่อว่าพวกผู้แทนที่วางตัวเป็นกลางก็คงอยากค้านด้วย”(สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ 2532 : 148) นอกจากนี้แล้วยังต้องการระดมเสียงสนับสนุนจากผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 โดยเฉพาะจากกลุ่มทหารบกและตำรวจที่เริ่มมีแนวโน้มไม่พอใจการใช้อำนาจเผด็จการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดังนั้นการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 4 แนวร่วมของกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานคือ นายประจวบ มหาจันทร์(อุดรธานี) จึงได้เสนอให้นาร่างพระราชบัญญัติโอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ขึ้นมาพิจารณา ก่อน ทางกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานโดยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ได้กล่าวโน้มน้าวผู้แทนราษฎรในสภาความว่า

“ราษฎรเหล่านั้นถูกเกณฑ์ไปจะต้องว่าเป็นบุคคล หรือผู้ที่ไม่มีชีวิตจิตใจอย่างไรฉันไม่ทราบได้ หรืออาจจะถูกเกณฑ์ต่างๆ ที่เจ็บป่วยก็มี มีลูกเล็กเด็กแดงก็มีกำลังทำงานทำนาทำไร่ก็มี แล้วเมื่อถูกเกณฑ์มาแล้วต้องหอบของพะรุงพะรัง และถูกจับขังเข้าตู้ ต.ย. ไป ตู้หนึ่งใส่หมุมี่กำหนด 35 ตัว แต่บรรจุคนตั้ง 50-60 คน ต้องยืนแกร่รวมจากสถานีวารินมาถึงสถานีแก่งคอยเป็นเวลาตั้ง 5-6 ชั่วโมง ต่อจากนั้นก็ต้องเดินเท้าไม่ต่ำกว่า 10 วันเหล่านั้นเป็นผลมาจากนครบาลเพชรบูรณ์ทั้งสิ้น พวกเขาเหล่านั้นเมื่อทำงานไปแล้วได้รับความเจ็บไข้ ออดหยาก ซึ่งท่านผู้แทนทั้งหลายก็ทราบข้อเท็จจริงเหล่านั้นอยู่แล้ว ความเดือดร้อนเหล่านี้ เราจะช่วยเหลือราษฎรได้โดยถือว่าเป็นพลเมืองของชาติ เราถือคติในทางภราดรภาพ เราถือความเป็นพี่น้องร่วมชาติ กำเนิดมาด้วยกัน ก็ขอวิงวอนท่านผู้มี

เกียรติทั้งหลายว่าถ้าเราไม่รับหลักการอันนี้ก็จะป้อนหน้าให้เป็นเบา...ความเดือดร้อนของราษฎรจะได้ค่อยๆเบาลง จะได้กลับไปทำไร่นา หาลูกหาเมีย...”(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 4/2487 สามัญ)

หลังจากนั้นสมาชิกในสภาต่างทยอยกันลุกขึ้นอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยมีสมาชิกอภิปรายคัดค้านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว 8 คน นอกจากนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์แล้วยังมี ร.ท. ประจวบ มหาจันทร์ นายเขมชาติ บุญบริตพันธ์(ร้อยเอ็ด) นายเลียง ไชยกาล(อุบลราชธานี) นายแก้ว สิงหเสนทร์(พิจิตร) นายใหญ่ ศวิตชาติ(นครสวรรค์) นายพิน สุพรรณสาร(อุบลราชธานี) นายจิต เวชประสิทธิ์(ภูเก็ต)และนายอรุณ ทองปัสโชติ (พระนคร) จากรายชื่อผู้ที่อภิปรายดังกล่าวนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าการหยิบยกเอานโยบายดังกล่าวมาจะสร้างความรู้สึกไม่พอใจให้สมาชิกทั่วไปอย่างไรได้ผล ดังจะเห็นได้จากนายเขมชาติ บุญบริตพันธ์ ซึ่งปกติแล้วเป็นสมาชิกที่เอนเอียงไปในแนวทางที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลตลอด แต่เมื่อถึงการพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวนายเขมชาติกลับเป็นผู้หนึ่งที่อภิปรายคัดค้านรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่าเพื่อชี้แนะให้สมาชิก “ท้วงติงรัฐบาลเสียบ้าง” ผลการลงมติด้วยคะแนนลับปรากฏว่ากลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานชนะไปด้วยคะแนน 48:36 เสียง (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 4/2487 20 กรกฎาคม 2487)

จำนวนคะแนนเสียงที่ชนะฝ่ายรัฐบาลข้างต้นนั้นมาจากกลุ่มผู้นำท้องถิ่นอีสานและแนวร่วมในสมาชิกประเภท 1 ที่ค่อนข้างแน่นชิดเพียง 14 คะแนนเท่านั้น คือนอกจาก 8 เสียงที่อภิปรายคัดค้านแล้วนั้นยังมีอีก 6 เสียง คือ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล นายเตียง ศิริขันธ์ นายทอง กันทาธรรม นายพึ้ง ศรีจันทร์ และนายฟอง สิทธิธรรม คะแนนเสียงที่เหลือส่วนใหญ่เป็นคะแนนเสียงของสมาชิกประเภท 2 ซึ่งให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ จำนวน 28 คะแนนเสียง ทั้งกลุ่มพลเรือน กลุ่มทหารบก กลุ่มทหารเรือ

อีกสองวันต่อมา รัฐบาลประสบความสำเร็จอีกครั้งในการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุวัติพระราชกฤษฎีกาจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พ.ศ.2487 ด้วยเหตุผลในทำนองเดียวกันและในครั้งนี้นี้รัฐบาลแพ้ด้วยคะแนนหวุดหวิดมากคือ 43 ต่อ 41 จากผู้เข้าประชุม 89 คน (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 5/2487 22 กรกฎาคม 2487) การลงคะแนนเสียงครั้งนี้ยังผลให้จอมพล ป.พิบูลสงครามตัดสินใจขึ้นโบลออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2487 ด้วยความคาดหวังว่าถึงอย่างไรก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งแน่นอน อย่างไรก็ตามการคาดการณ์ของจอมพล ป.ดังกล่าวนั้นต้องกลายเป็นหมันไป เมื่อนายควง อภัยวงศ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดี พนมยงค์ให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน